

Fra Abraham over Herzl til staten Israels oprettelse

Flemming Kofod-Svendsen
pastor emeritus, ph.d.
kofodsvendsen@gmail.com

Indledning til seks artikler om jøder og jødemission

Denne artikel *Fra Abraham over Herzl til staten Israels oprettelse* er den første af en række på seks artikler, og som sådan danner den baggrund for de efterfølgende artikler, som er: 2. *Jøderne i Danmark*. 3. *Den Danske Israelsmission*. 4. *Ordet og Israel*. 5. *Den Danske Israelsmission og Ordet og Israel – en sammenligning*. 6. *Jødekristne eller messianske jøder*. De to første artikler handler om forudsætningerne for det, som de to danske organisationer søger at arbejde ind i, og den sjette og sidste artikel er en afrundende refleksion ovenpå de første fem artikler. Selv om det er seks selvstændige artikler, er der en indre sammenhæng mellem artiklerne.

Resume

I artiklen gives først en oversigt over Israels eller jødernes historie fra Guds kald af Abraham til israelitternes indvandring i det forjættede land, over indførelsen af kongedømmet og fangenskabets i Babylon til afslutningen af NT. Dernæst beskrives, hvordan de mange jøder levede i diasporaen, mens der altid har levet nogle jøder i Palæstina, og der altid er nogle jøder, der er vendt tilbage til Palæstina. Dernæst skildres Theodor Herzl og zionismen og den deraf følgende store indvandring til Palæstina. Til sidst fremstilles udviklingen fra Balfour-deklarationen til oprettelsen af staten Israel efter vedtagelsen af FN's delingsplan.

Keywords

Abraham – Moses – Josva – David – Herzl – Weizmann – Ben Jehuda – Ben Gurion.

Artiklens formål

Det er artiklens formål at give et overblik over jødernes historie fra Abraham til staten Israels oprettelse. Først gives et overblik over, hvordan Gud ledede sit folk i GT. Men det vil især blive beskrevet, hvilken betydning Theodor Herzls zionisme havde, for at jøder vendte tilbage til Palæstina, og hvem de jøder var, og hvad der karakteriserede de jøder, som bosatte sig i Palæstina inden staten Israels oprettelse. Artiklen vil også beskrive zionismens betydning for Balfour-deklARATIONENS fremkomst og baggrunden for FN's vedtagelse af delingsplanen i 1947. Artiklens kildemateriale er primært Israelsmissionens blad udgivet siden 1906, men naturligvis inddrages også andet kildemateriale

1. Patriarkerne Abraham, Isak og Jakob¹

Abraham hed oprindeligt Abram, 2166-1991 f.Kr. (McFall 2010; Kofoed 2023) og var efterkommer af Noas søn Sem (1 Mos 9,18; 1 Mos 10,26). Af navnet Sem er ordet semitter for Abrahams efterkommere afledt. Abraham blev igennem Isak stamfader til den hebraiske nation og igennem Ismael til andre semitiske stammer (1 Mos 17,5; 25,10-18). Abraham var født i Ur i Kaldæa nord for Den Persiske Bugt mellem floderne Eufrat og Tigris i det nuværende Irak. Abraham voksede op i en kultur præget af hedensk gudsdyrkelse (Jos 24,2). I disse hedenske omgivelser åbenbarede Gud sig første gang for Abraham (ApG 7,2). Fra Ur i Kaldæa rejste Abraham sammen med sin hustru Sara, sin far Tera, brødrene Nakor og Haran og nevøen Lot til Karan (1 Mos 11,26-32), der er et stednavn i det gamle Mellemøsten i det nuværende Syrien. I Karan åbenbarede Gud sig igen for Abraham med ordene: *"Forlad dit land og din slægt og din fars hus, og drag til det land, jeg vil vise dig. Jeg vil gøre dig til et stort folk og velsigne dig. Jeg vil gøre dit navn stort, og du skal være en velsignelse. Jeg vil velsigne dem, der velsigner dig, og den, der forbander dig, vil jeg forbande. I dig skal alle jordens slægter velsignes"* (1 Mos 12,1-3). Med disse ord begynder Israels historie, eller vi kan også sige jødernes historie.

På Herrens befaling rejste Abraham år 2092 (Vang 2023, 11) efter sin faders død i en alder af 75 år videre til Kana'an (1 Mos 12,4), som Gud senere omtalte som "Herrens land" (Es 14,2). Abraham drog gennem landet og kom til Sikems helligsted (1 Mos 12,6). Dengang boede kana'anæerne i landet (1 Mos 12,6). Herren viste sig for Abraham og sagde, *"Jeg vil give dine efterkommere dette land"* (1 Mos 12,7).

Under en hungersnød boede Abraham i Egypten (1 Mos 12,10-20). Ved en senere lejlighed tog han ophold i Gerar (1 Mos 20,1-12). Men det vigtigste var Guds løfter til Abraham og Guds pagt med Abraham, som primært er beskrevet i Første Mosebog kap. 15 og 17. Løfterne blev gentaget og udbygget over for Abraham og hans "afkom" Isak og hans søn Jakob (2006-1893 f.Kr.), som Gud gav navnet Israel, som også blev folkets navn (1 Mos 26,2-5; 28,13-15; 35,9-15). I runde tal sættes patriarktiden til ca. 2100-1900 f.Kr.

Løfterne bortfaldt heller ikke, da Gud sendte sin Søn, født i det jødiske folk, men Guds Messias blev forkastet af et flertal af det jødiske folk. Paulus udtrykker det med ordene: *"I forhold til*

¹ Pladsen tillader kun en kort oversigt, hvor jeg især har fået inspiration af Chapman 1994, Andersen 1997 og Harslund 2014. Af formidlingsmæssige grunde har jeg normalt i ældre citater ændret stavemåden, så fx naar skrives når, og saa skrives så osv.

evangeliet er de fjender, og det er de for jeres skyld; men i forhold til udvælgelsen er de elskede, og det er de for fædrenes skyld. For sine nådegaver og sit kald fortryder Gud ikke" (Rom 11,28-29). Israels folks gentagne ulydighed mod Guds bud – ikke mindst afgudsdyrkelsen og andet religiøst og moralsk forfald – skulle gang på gang kaste Israel ud i dybe kriser, splittelser, interne og ofte blodige magtkampe og krige med nabofolkene – og skulle endog i flere omgange føre folket til og ud over afgrundens rand.

Under en ny periode med streng hungersnød flyttede Isaks søn Jakob i 1877 f.Kr. (Vang 2023, 11), da han var 130 år gammel (1 Mos 47,9) til Egypten med hele sin familie på invitation af sin søn Josef (1 Mos 45,6-12), der tidligere var blevet solgt af sine brødre til nogle ismaelitter, som tog ham med til Egypten (1 Mos 37,28). I Egypten fik Josef en ledende stilling hos kong Farao (1 Mos 41). Jakob og hans efterkommere, israelitterne boede i Egypten i 430 år (2 Mos 12,40). I 1806 f.Kr. (Vang 2023, 11) døde Josef 110 år gammel (1 Mos 50,22).

2. Udvandring og erobring

Efter en tid med hård undertrykkelse under en af Egyptens faraoer udvandrede Jakobs tolv stammer fra Egypten under Moses' ledelse år 1446 f.Kr (1 Kong 6,1; Dom 11,26). Da havde de boet i Egypten i 430 år (2 Mos 12,40). Efter at have krydset Det Røde Hav opholdt de sig i 40 år på forskellige steder på Sinai-halvøen. Allerede efter tre måneders vandring i Sinai ørken nåede folket frem til bjerget Sinai (2 Mos 19,1-3), hvor Gud sluttede sin pagt med sit folk og gav folket sine ti Bud (2 Mos 19-20). Efter Moses' død (Moses døde 1406 f.Kr. 120 år gammel, 5 Mos 34,7) blev Josva folkets nye leder (5 Mos 34,9).

I 1406 f.Kr. førte Josva folket over Jordan-floden (Jos 3). Det land, de skulle få i eje, er omtalt sådan: *"Landet fra Ørkenen til Libanon, fra den store flod Eufrat til Det Store Hav i vest, hele hittitternes land, skal være jeres"* (Jos 1,4). Erobringen af Kana'an begyndte med indtagelsen af byen Jeriko (Jos 6). Derefter foretog Josva forskellige felttog rundt i landet. Da Josva var blevet gammel, sagde Herren til ham, *"Nu er du gammel, højt oppe i årene, og der er stadig meget land tilbage at erobre"* (Jos 13,1). Derefter remses op, hvad der manglede at blive erobret, men samtidig befalede Gud Josva at dele landet mellem stammerne. Inden overgangen over Jordan havde Josva mindet rubenitterne, gaditterne og halvdelen af Manasses stamme om, at de tidligere under Moses havde fået landområder øst for Jordan (Jos 1,12-16). Josva døde 1380 f.Kr. (Vang 2023, 11) 110 år gammel (Jos 24,29).

3. Første periode med national selvstændighed

I dommertiden (1380-1030 f.Kr. ifølge Vang 2023, 11; 1350-1014 f.Kr. ifølge Mc Fall 2010; Kofoed 2023) faldt israelitterne flere gange fra den levende Gud, men når de omvendte sig, velsignede Gud dem, og de bevarede den nationale selvstændighed.

De første konger var Saul (ca.1030-1010 f.Kr.), David (1010-970 f.Kr.; 2 Sam 5,1-5) og Salomo (970-931 f.Kr.). Salomo opførte templet 966 f.Kr. (1 Kong 6 og 8). Da Israels folk efter Salomos død skulle vælge en ny konge i 931, delte folket sig i to riger. Nordriget Israel bestående af ti stammer valgte Jeroboam til deres konge, og Juda rige (heraf navnet jøderne) bestående af stammerne Juda og Benjamin valgte Salomos søn Rehabeam til deres konge med Jerusalem som hovedstad, mens Nordriget valgte Samaria til hovedstad (1 Kong 12). Mange af kongerne i de to riger gjorde, hvad der

var ondt i Herrens øjne. Men i en lang periode fik de to riger lov til at bevare deres nationale selvstændighed. Især kongerne og indbyggerne i Nordriget syndede mod Gud.

4. Nordriget Israel forsvinder

I 722 f.Kr. erobrede Assyrien Israel efter tre års belejring af hovedstaden Samaria, der blev gjort til hovedsæde for ledelsen af den assyriske provins Samaria. Bortførelsen og forvisningen af israelitterne fra de nordlige og transjordaniske områder var så grundig, at disse områder ganske mistede ethvert israelitisk præg (2 Kong 17). Der er tilsyneladende ingen sikre spor efter den bortførte del af Israels befolkning, men for nogle af dem er det muligvis, ifølge nogle forskere, lykkedes at flygte til Arabien, herunder Yemen i det sydlige Arabien, som ret tidligt havde betydelige jødiske mindretal. Nogle mener, at de kurdiske jøder, der indvandrede fra Persien/Iran efter staten Israels oprettelse, var efterkommere af de forsvundne stammer fra Nordriget (*Israelsmissionen* 10/1951, 268-272).

De bosættere, som Assyrierkongen havde anbragt i provinsen Samaria, blandede sig med de israelitter, der ikke var sendt i eksil. Dette blandingsfolk eller assimilation af israelitter og bosættere fra Assyrien blev kaldt samaritanere. Religiøst frygtede de på den ene side Israels Gud: *"men de dyrkede samtidig deres egne guder, på samme måde som de folk, hvorfra de var blevet flyttet fra"* (2 Kong 17,26-41). Samaritanerne blev foragtet af Judas befolkning mod syd som et etnisk og religiøst blandingsfolk, jf. Jesu lignelse om den barmhjertige samaritaner (Luk 10,25-37). I dag menes der at være knapt 700 samaritanere tilbage, hvoraf de ca. 300 er bosat lidt uden for Vestbreddens største by Nablus, og ca. 400 samaritanere bor i byen Holon ikke langt fra Tel Aviv. Samaritanerne taler både hebraisk og arabisk.

I 701 blev Jerusalem belejret af assyrierkongen Sankereb. Men kong Hizkija vendte sig til Gud i bøn om redning. Gud bønhørte ham og sendte sin engel ud i assyrernes lejr og dræbte 185.000 mænd. Da ophævede Sankerib belejringen (2 Kong 18-19).

5. Den nybabyloniske (kaldæiske) periode (626-587 f.Kr.)

Assyriens erobring af nordriget Israel var indtil da den største katastrofe i det israelitiske folks historie, idet massebortførelsen af 10 af stammerne og deres spredning i Assyrien medførte, at mange israelitter kom til at leve i adspredelse.

Her gives i kort form en oversigt over perioden, der førte til det babyloniske fangenskab. Nabopolassar besteg Babylons trone i 626 f.Kr. og var konge til sin død i 605 f.Kr. Han overlod ledelsen af hæren til sin kronprins Nebukadnesar (ca. 630-562 f.Kr.), der i 605 f.Kr. overtog sin fars trone.

Den egyptiske Farao Neko (herskede 610-595 f.Kr.) lod kong Joakaz fængsle, så han ikke længere kunne regere i Jerusalem, og han pålagde landet en bod på hundrede talenter sølv og en talent guld og gjorde Josijas søn Eljakim til konge efter hans far Josija, og han ændrede hans navn til Jojakim. Men Joakaz tog han med til Egypten, hvor han døde (2 Kong 23,33-34). Jojakim betalte sølvet og guldet til Farao, men han måtte lægge skat på landet for at kunne betale det efter Faraos befaling (2 Kong 23,31-35). Jojakim var 25 år, da han i 609 blev konge af Judæa (2 Kong 23,34-24. 6; 2 Krøn 36,5; Jer 25,1).

I Jojakims tredje regeringsår (606 f.Kr.) drog Nebukadnesar mod Jerusalem og belejrede byen. Herren gav Judas konge Jojakim i hans magt, sammen med en del af karrene fra Guds hus, og han

førte dem med til landet Sinear til sin guds hus. Karrene anbragte han i sin guds skatkammer (Dan 1,1-2). Dengang blev nogle få jøder af de fornemste slægter bortført til Babylon, heriblandt Daniel og hans tre venner. Det var begyndelsen til det babyloniske fangenskab. Fra den tid var det slut med Juda riges selvstændighed. Jojakim blev Nebukadnesars vasal i tre år, men så slog han om og gjorde oprør (2 Kong 24,1; Jer 22,13-19; 36,9-29). Nebukadnesar greb ikke ind i første omgang. Årsagen kan være, at han i Jojakims fjerde regeringsår (605 f.Kr.) foretog et overraskelsesangreb mod Karkemish og plyndrede byen og tilintetgjorde Farao Nekos egyptiske hær (Jer 46,2). Babylonerne synes imidlertid ikke at være trængt ind i det judæiske bjergland ved den lejlighed (2 Kong 24,7).

I 598 f.Kr. lod Nebukadnesar sine lokale garnisoner plyndre Juda rige sammen med syriske, moabitiske og ammonitiske lejesoldater (cf. 2 Kong 24,2-4). Så drog Nebukadnesar op mod Jojakim og lagde ham i lænker for at føre ham til Babylon. Nebukadnesar tog også nogle af karrene fra Herrens tempel med til Babylon og anbragte dem i sit tempel i Babylon (2 Krøn 36,6-7). Jojakim døde tre måneder og ti dage forud for Jerusalems fald (6. december 598 f.Kr.) i en alder af 36 år. Han døde undervejs til sit fangenskab (2 Krøn 36,6), tilsyneladende foranlediget af Nebukadnesar, som ifølge Josefus lod hans lig kaste uden for bymuren, ganske som Jeremias havde profeteret (Jer 22,18-19; Lohse bd. II, 231). Der er ikke nævnt noget om hans begravelse (2 Kong 24,6). Denne gang slog Nebukadnesar hårdere til, og der foregik den første egentlige bortførelse. Jojakims søn Jojakim blev udpeget til konge af babylonerne efter hans fars oprør. Hans korte regeringstid, tre måneder og 10 dage (2 Krøn 36,9), beskrives i 2 Kong 24,8-18 og 2 Krøn 36,9-10. Den var karakteriseret af ondskab, og Jeremias forudsagde både hans eget styres og dynastiets endeligt (Jer 22,24-30). Ifølge Josefus (Lohse bd. II, 231) fortrød Nebukadnesar sin udnævnelse og vendte tilbage for at indtage Jerusalem. *"Babylonerkongen Nebukadnesar kom selv til stede, mens hans folk belejrede byen, og Judas konge Jojakim overgav sig til ham sammen med sin mor, sine folk, sine stormænd og hofmænd... Så førte babylonerkongen hele Jerusalem i eksil... Så gjorde babylonerkongen Jojakims farbror Mattanja til konge efter ham, og han ændrede hans navn til Sidkija"* (2 Kong 24,8-17).

Igennem flere år var jøder ført til Babylon, inden katastrofen indtraf i 587 f.Kr., da Nebukadnesar belejrede og indtog Jerusalem og templet og bortførte en stor del af befolkningen i Juda rige til Babylon (2 Kong 25). Denne gang blev Jerusalem med templet fuldstændig ødelagt og resten af folket bortført. Samtidig var det slut med kongedømmet. Davids trone eksisterede ikke længere. Det var ikke nok med, at jøderne havde mistet deres frihed, deres land og deres konge, men det største og alvorligste tab var, at templet lå i grus.

6. Juda/Israel under babylonerne (587-539 f.Kr.)

Men den bortførelse fik ikke de samme katastrofale langtidsvirkninger som for Nordriget Israel, idet babylonerne ikke som assyrerne koloniserede Juda rige, ligesom de bortførte jøder, året efter perserkongen Kyros' (ca.576-529 f.Kr.) erobring af Babylon i 539 f.Kr., fik tilladelse til at vende tilbage til Juda og genopføre Jerusalem og templet (Ezra 1), hvilket dog kun et mindretal benyttede sig af. Hovedparten af de bortførte havde da fundet sig godt til rette i Babylon, vore dages Irak, hvor de fik lov til at bevare deres nationale identitet. Dermed blev grunden lagt til den største jødiske befolkningsgruppe i den arabiske verden helt op til vor tid (Harslund 2014, 9).

7. Juda/Israel under perserne (539-333 f.Kr.)

Jødernes tilbagevenden fra Babylon til Juda fandt sted over en periode på mere end 90 år og i fire omgange. Første hjemrejse fandt sted i 538 f.Kr. og var anført af Sheshbassar, en jøde af kongelig slægt. Han medbragte de hellige tempelkar, som var blevet bortført af babylonerne (Ezra 1). Anden hjemrejse fandt sted i 520 f.Kr. under Zerubbabels ledelse, og under ham blev først offerttjenesten genoptaget i Jerusalem, og det andet tempel blev opført, dog langt fra i samme stil og pragt som det oprindelige tempel opført af Salomo (Ezra 2-6; 2 Krøn 36,22-23; Hagg 1-2). Tredje hjemrejse fandt sted i 458 f.Kr. anført af den skriftlærde Ezra. Men Ezra underviste folket i Guds Ord, så de indså, erkendte og bekendte de synder, de havde begået (Ezra 7-10). Fjerde og sidste hjemrejse fandt sted i 445 f.Kr. og blev ledet af Nehemias, som forestod genopførelsen af Jerusalems bymure, og samtidig gav Ezra undervisning i Moses' lov (Neh 1-13). De babyloniske jøders tilbagevenden og genopbygningen af Jerusalem og templet førte dog ikke til genoprettelse af Juda/Israel rige som en selvstændig stat, idet riget i de følgende århundreder forblev en vasalstat eller provins.

8. Palæstina²/Juda/Israel under hellenistisk styre (332-167 f.Kr.)

Da Alexander den Store (356-323 f.Kr.) erobrede det persiske rige i 333 og Palæstina/Juda/Israel året efter, kom *Palæstina/Juda/Israel* under hellenistisk styre.

9. Palæstina/Juda/Israel selvstændigt under hasmonæerne (166/128-63 f.Kr.)

I den hellenistiske periode indledte præsten Mattathias af slægten Hasmon og hans fem sønner i år 166 f.Kr. en opstand – den såkaldte makkabæropstand – mod tyrannen Antiokus IV Epifanes (1 Makkabærbog 2,1-3,26; 4,1-6,27; 7,26-50; 2 Makkabærbog 5,11-10,10 (GT-Apokryfer 1998); jf. Otzen 1998, 64-139), hvilket i år 128 f.Kr. resulterede i, at jøderne under hasmonæerne igen opnåede national selvstændighed og i de næste 65 år udvidede riget til næsten samme størrelse som det gamle Storisrael under kongerne David og Salomo.

² Palæstina – afledt af det græske ord *Philistia* – blev oprindeligt nævnt om det beboede kystland for Israels fjender filistrene som betegnelse for det sydlige Syrien, der i nord strakte sig til Jaffa og i syd til Egypten. Navnet overførtes tidligt på det inden for liggende jødeland mellem havet og den syrisk-arabiske ørken (Hagerup 1952, 103-104). Historieskriveren Herodot (ca. 484-ca. 425 f.Kr.) brugte navnet Palæstina, idet han skrev et "distrikt Syrien, kaldet Palaistinè" i *The Histories*, det første historiske værk, der klart definerer regionen, som omfattede de judæiske bjerge og Jordandalen. Omtrent et århundrede senere brugte Aristoteles (384-322 f.Kr.) en lignende definition i *Meteorologi*. I GT kaldes Palæstina Kana'ans land (1 Mos 12:5), som blev lovet til Abraham, hvor patriarkerne boede som fremmede, men som israelitterne kom i besiddelse af under Josvas ledelse. Palæstina kaldes også hebræernes, israelitternes og Herrens land (1 Mos 40:15; Jos 11:22; Es 14:2; Hos 9:3). Jeg bruger navnet Palæstina som en neutral geografisk betegnelse for det område, hvor Israels folk hører hjemme, og som en betegnelse for hele området igennem alle tider, uanset om det på et givet tidspunkt har været på kana'anæiske, israelitiske, judæiske eller samaritanske hænder. Områdets præcise afgrænsning har skiftet over tid og afhængig af, hvem der har anvendt betegnelsen. Jeg tænker ikke på det særlige betydningsindhold, ord som "palæstinenser" og "palæstinensisk" har fået i tiden efter 1948. Også det ældre navn Kana'an har udviklet sig med hensyn til sit betydningsindhold. I brevene fra Amarna (14. årh. f.Kr.) er Kana'an kun navnet på kystsletterne, men med den kana'anæiske erobring af indlandet kom det til at betegne hele området vest for Jordandalen. Vendinger som "Israels land" (1 Sam 13:19) og "det forjættede land" (Hebr 11:9) knytter sig til den israelitiske tilstedeværelse i området.

10. Palæstina/Juda/Israel under romerne (63 f.Kr.-330 e.Kr.)

Romerne overtog Judæa i 63 f.Kr., da Pompejus (106-48 f.Kr.) invaderede landet i spidsen for den romerske hær. I perioder regerede romerne landet gennem lokale marionet-konger som Herodes den Store (37 f.Kr.-4 e.Kr.). Andre gange skete det gennem romerske statholdere som Pontius Pilatus (26-36 e.Kr.) eller ved direkte romersk styre (135-330 e.Kr.). Samtidig havde jøderne et vist selvstyre især vedrørende religiøse anliggender. Modstanden mod det romerske herredømme førte i år 66 e.Kr. til et jødisk oprør, der i 70 resulterede i romernes besejring af Jerusalem og ødelæggelsen af jødernes andet tempel, der var blevet bygget efter det babylonske fangenskab ca. 600 år tidligere. Kun templets ene mur, grædemuren, blev tilbage. Samtidig med ødelæggelsen blev også Jerusalems jøde kristne menighed, som vi kender fra Apostlenes Gerninger, udslettet. På Masada nær Det Døde Hav holdt nogle jøder endnu stand, men i år 73 e.Kr. erobrede romerne fæstningen. Selv om det romerske styre ikke var tyrannisk, fortsatte modstanden. Et nyt jødisk oprør blev i 132 e.Kr. anført af Bar Kochba, der samlede en hær på 200.000 og drev romerne ud af Jerusalem. I år 135 indtog den romerske hær igen byen og nedslagtede jøderne. Bar Kochba-opstanden kostede 600.000 jøder livet (Roswall 1982, 80). Kejser Hadrian (76-138 e.Kr.) gjorde nu Jerusalem til romersk koloni og kaldte den Aelia Capitolina. Han byggede et afgudstempel for Jupiter på tempelpladsen og gjorde det under dødsstraf forbudt for jøder at vise sig i Jerusalem. Men der eksisterede fortsat jødiske samfund rundt om i Palæstina fx på kystsletten og i Galilæa, og der boede stadig 800.000 jøder i landet (Roswall 1982, 80); indtil det 5. årh. udgjorde jøderne stadig et flertal i befolkningen. Samtidig er det vigtigt at fastslå, at ingen del af landet på noget senere tidspunkt har udgjort en uafhængig politisk enhed, og intet andet folk end jøderne har siden da opnået selvstændighed i dette land før staten Israels oprettelse i 1948 (Harslund 2014, 10-11).

Jøderne i diasporaen

Lige siden det 8. årh. f.Kr. havde politiske og sociale årsager tvunget talrige jøder til at forlade den fædrene jord og slå sig ned i "diasporaen" ("adspredelsen") blandt fremmede folkeslag. Ved vor tidsregnings begyndelse fandtes jøderne i et stort antal i hele Romerriget – man har anslået deres tal uden for Palæstina til godt 4 mio. eller ca. 7% af den græsk-romerske befolkning, og heraf tegnede Syrien og Egypten sig for hver en million. Også uden for Romerriget var der et stort antal jøder, og i alle betydelige byer i det persiske kulturområde eksisterede store jødiske kolonier. Disse diasporajøder fastholdt den jødiske tro og betragtede Jerusalem som midtpunktet for det religiøse fællesskab. Bevidstheden om at tilhøre Guds udvalgte folk blev understreget gennem overholdelse af sabbatten, omskærelse af drengebørn og de levitiske forskrifter for omgang med hedningerne. Man organiserede sig i synagoger under ledelse af et ældsteråd, "presbyterion". En synagogeforstander forestod synagogegudstjenesterne, der havde udviklet et fast liturgisk mønster med oplæsning og udlægning af loven, lovprisning og bønner. Da diasporajøden hurtigt mistede kendskabet til hebraisk og antog den omkringboende befolknings sprog, blev det gudstjenestesproget. I det hellenistiske kulturområde førte det til oversættelse af den hebraiske bibel til græsk. På den måde fremkom i det 2. årh. f.Kr. *Septuaginta* (LXX), som blev Bibelen for de hellenistiske diasporajøder. Synagogeinstitutionen blev et værn om jødernes religiøse selvstændighed. For diasporajødedommen i det romerske imperium blev det afgørende, at romermagten indrømmede den eksistensberettigelse. Da den jødiske tro blev betragtet som udtryk for jødernes folkelige egenart, anerkendtes synagogerne

som legale korporationer med egen formueforvaltning og jurisdiktion. Ikke alene kunne jøderne frit udøve deres gudsyndelse, men man gav dem fritagelse for deltagelse i den officielle kult og respekterede deres religiøse traditioner som fx sabbatsoverholdelsen. Jødedommen var en "religio licita" (Christensen & Göransson 1969, 15). Det nye efter romernes nedkæmpelse af jøderne var, at de allerfleste jøder i de kommende århundreder kom til at leve i diasporaen.

Jødernes vej fra Judæa til Europa

Omkring år 400 begyndte de store folkevandringer i Europa, idet folkeslag fra Asien vandrede ind i Europa. Resultatet blev bl.a., at nye stater opstod i Europa og landegrænser ændredes. I denne situation, hvor jøderne var tvunget til at leve i diasporaen, var jøder også på vandring ind i Europa. Da folkevandringen havde lagt sig, stod jøder over for nye herskere. Frankerne havde fx skabt deres Frankrig på det romerske imperiums ruiner i de tidligere galliske provinser, og burgunderne havde skabt deres Burgund, der i dag hedder Bourgogne på fransk. De nye erobrere som frankerne og burgunderne behandlede de jødiske undersåtter som romere og ikke som en tilsidesat klasse, underkastet særlove. Man træffer det frankiske og det burgundiske riges jøder i alle erhverv. De driver landbrug og vinavl, handel og håndværk, de beklæder embeder i byerne og er skatteopkrævere. De besejler floderne og havet med egne skibe. De er læger og advokater og har også kommandoposter i hæren.

Jødernes samliv med alle kredse af befolkningen forløber i disse år uforstyrret. I Tyskland havde der fx boet jøder i meget lang tid. Allerede i 321 var der en jødisk menighed i Köln (Torm 1990, 12). Kirken ønskede at drive mission blandt jøderne, og enhver omvendelse blev hilst med glæde. Hvornår jøder dukkede op i et nyt land, beroede ofte på en tilfældighed, og der er også eksempler på, at der var spændinger mellem kirken og synagogen (Keller 1968, 177-311).

I 1622 kom de første jøder til Danmark under kong Chr. IV (Dalsten 2001, 11; Kaiser-Hansen 2022, 15; Arnheim 2015, 23). Det særlige ved jøderne var, at de bevarede deres religion, identitet og forventning om engang at vende tilbage til deres fædrene jord.

Efter romernes nedkæmpelse af Bar Kochba-opstanden i 135 e.Kr. begyndte en ny fase i jødernes historie, hvor de var uden det nationale og religiøse samlingsmærke, som landet og Jerusalem med templet havde været. Hvad, der kom til at holde sammen på jøderne, var jødedommen som religion og som grundlag for kulturen og zionlængsel. Jesus var ifølge NT kommet til sine egne. Men tragedien var, at hans egne ikke tog imod ham. Det viste, at der var sket en delvis forhærdelse, så jøderne ikke kunne se, høre – og tro (Es 6,9-10; Rom 11,7-8). I stedet for en modtagelse af Jesus som Messias og frelser, udvikledes den rabbiniske jødedom. De skriftlærde blandt farisæerne imødegik de messianske "sværmerier" og forventningen om de sidste tider. Heroverfor opstillede de Guds bud, der alene forkynnder Guds vilje. For en religiøs jøde var livets egentlige mening at være optaget af Guds lov og udlægge den, så den kunne være en meningsfyldt vejledning ind i livets mange forskellige situationer. Denne udlægning blev efterhånden nedskrevet i to værker, Mishna og Gemara, som tilsammen udgør Talmud. Med denne religiøse udvikling blev der ikke "plads" til eller brug for Jesus som Messias og frelser. Et godt eksempel på den bibelske jødedom er den gamle Simeon i Jerusalem, som var en retfærdig og from mand, der ventede Israels trøst, og Helligånden var over ham (Luk 2,25). De skriftlærde holdt naturligvis fast ved de hellige skrifter (jødernes og kristendommens GT). Men ændringen var sket. I lærehusene i Israel blev der ivrigt undervist i loven.

Omkring år 200 e.Kr. begyndte man at nedskrive fortolkninger og kommentarer, og resultatet blev "Den palæstinensiske Talmud".

Den talmudiske jødedom betegner på en måde farisæismens sejr. Det er om farisæismen, Paulus skriver, når han taler således om sine stammefrænder, *"For det vidnesbyrd må jeg give dem, at de har nidkærhed for Gud, men uden forstand. De kender jo ikke Guds retfærdighed, men søger at hævde deres egen, og derfor har de ikke underordnet sig under Guds retfærdighed. For Kristus er enden på loven til retfærdighed for enhver, som tror"* (Rom 10,2-4). Ved nidkærheden for loven, ved fortolkningen af den, ved at udmønte den i regler for det praktiske liv, kunne man undvære retfærdigheden fra Gud – Kristus, som er lovens mål (Roswall 1982, 76-78).

Overrabbiner Marcus Melchior udtalte i et foredrag følgende om jødedom og kristendom:

"Jødedom og kristendom er ikke to religiøse modpoler, men to veje ad hvilke menneskene føres til Gud. Langt betydeligere end det, der skiller, er det, der er fælles. Der er en vej for ethvert menneske, men Gud er altid den samme. For den kristne går vejen over kristendommen, for jøden gennem jødedommen. Den afgørende forskel er, at kristendommen har indført et begreb i de religiøse forestillinger, som ikke findes i jødedommen, og det er forløsningstanken. Kristendommen lærer, at mennesket er født belastet med synd, det kan aldrig ved egne gerninger nå frem til Guds nåde, der er uforskyldt. Jødedommen anerkender ikke begrebet arvesynd. Jøden har en daglig bøn: "Min Gud, sjælen du har lagt i mig, er ren". Sjælen bevares ikke ren, men hvis synden skal sones, må det ske ved indre styrke, ved erkendelse og ved viljen til i gerning at gøre det bedre. Den jødiske syndsforladelse opnås ikke af Guds nåde, men ved egen indsats. Dette påvirker forholdet til medmennesket, det afgørende for al religiøsitet. Buddet: "Du skal elske Gud" er derfor "Du skal elske menneskene". På denne måde bliver jødedommen en social religion" (Melchior 1970, 57).

Leuner skriver om jødedommens syn på arvesynden:

"Mennesket er frit, det er født syndfrit og kan undgå synden. Har mennesket syndet, kan det gennem anger, bøn og gode gerninger genoprette det gode forhold til Gud. Man kunne sætte det på spidsen og sige, at dér, hvor vi kristne taler om arvesynd, taler jøderne om "arvedyd". Vel kender jøderne synder, dvs. syndige handlinger, men synden som sådan, den, der bor i os, og som er modstand mod Gud, den afviser de. De taler om den onde drift, men ikke om synden. Mennesket er herre over de syndige handlinger. De henviser til 1 Mos 4,7, hvor det hedder: "Synden vil begære dig, men du skal herske over den". Det vil sige, at initiativet til synden ligger hos mennesket, og han kan komme bort fra den – eller herske over den – ved egen kraft. Ganske vist har han en hjælp dertil, og det er fædrenes fortjenester. Det er ejendommeligt, at man fra kristent hold hører så lidt om denne del af den jødiske lære. Denne lære om de frommes fortjenester er en væsentlig del af jødedommen. Det er, som om de fromme fædre, begyndende med Abraham, har samlet et skatkammer fuldt af fromme gerninger, og enhver jøde lige til historiens afslutning kan få del i dem. Fædrene og de fromme er midlerne" (Leuner 1963, 7; *Ordet & Israel* 10/1953, 174-179).

"Den jødedom, vi møder i dag, er ikke den gammeltestamentlige religion, det er den rabbinske jødedom, som har udviklet sig gennem to tusinde år" (Leuner 1963, 4).

Det, at jødedommen i modsætning til GT, hvor Abraham blev retfærdiggjort af tro (Rom 4,1-6), var blevet ændret til en lovreligion, medførte kritik fra lederne i den kristne kirke. Den berettigede teologiske kritik af jødedommen medførte desværre op gennem Middelalderen, at flere kristne også talte negativt om jøderne som folk og som enkeltindivider, der tillige flere gange blev udsat for forfølgelse og inkquisition. Det er tankevækkende, at da de muslimske arabere nåede til Spanien, blev de i erobringen heraf bistået af jøderne. Jøderne betragtede nemlig de muslimske arabere som en slags befriere, og i fællesskab skabte de grundlaget for en kulturel opblomstring (Roswall 1982, 83).

Det var den kristne kirkes gentagne kritik af jødedommen på en sådan måde, at kritikken også ramte jøderne som folk og enkeltpersoner, der gav jøderne en historie, som er anderledes end al anden historie. Historien kender næppe et andet folk, der som jøderne gennem tiderne har været genstand for andre nationers had og forfølgelse. Lidelse har præget dette folk, men også hærdet det til at bære al den uvilje og alle de mere eller mindre usandfærdige beskyldninger, der år efter år har haft til følge, at folket overalt har været fremmed og hyppigt har været genstand for blodige udryddelsesforsøg. Alt ondt og alle årsager til fortræd i verden har man beskyldt jøderne for – uden at de har kunnet værgе sig. Trods alle deres umenneskelige lidelser er de blevet bevaret som folk. Det er en historie om at stå sammen om sin religion. Jøderne bevarede deres religiøse egenart gennem oldtid, middelalder og nyere tid. Det er historien om en evne til at overleve, som menneskeheden ikke har nogen parallel til. Det er historien om et folk, som mistede sit land, men bevarede sin religion og fik landet tilbage efter næsten 2000 år. Der findes kun én forklaring på Israels beståen som folk. Det er under Guds særlige beskyttelse. *"Med evig kærlighed har jeg elsket dig, derfor bevarer jeg min troskab mod dig"* (Jer 31,3). Gud slipper ikke sit ejendomsfolk, som han har udvalgt frem for alle andre folkeslag som sit redskab, og Gud har over Israels himmel sat mange forjættelser, som giver folket styrke til at leve livet i håb og tro på en fremtid under profetiernes opfyldelse. *"Dette siger Gud Herren: Jeg henter israelitterne hjem fra de folkeslag, hvor de måtte drage hen. Jeg samler dem alle vegne fra og bringer dem til deres eget land"* (Ez 37,21). *"De skal bo i det land, jeg gav min tjener Jakob, der hvor deres fædre boede"* (Ez 37,25). I de mange århundreder indtil staten Israels oprettelse i 1948 udgjorde Palæstina en del af større territoriale enheder, som hørte under skiftende erobrere.

11. Juda/Israel under Det Byzantinske Rige (330-632)

Den romerske kejser Konstantin (ca. 285-337 e.Kr.), der havde gjort kristendommen til Romerrigets officielle religion, grundlagde i år 330 en ny hovedstad for den østlige halvdel af sit rige i Byzantium, som fik navnet Konstantinopel. Fra 330-632 var *Juda/Israel* provins i Det Byzantinske Rige. Dog bør det nævnes, at perserne i 614 invaderede Det Byzantinske Rige og besatte Syrien, Palæstina og Egypten. I tre år var Jerusalem på jødiske hænder, indtil byzantinerne i 617 besejrede perserne og genvandt herredømmet over *Juda/Israel*.

12. Juda/Israel under araberne (635-1096)

I 635, kun tre år efter profeten Muhammeds død, invaderede de arabiske hære *Juda/Israel* og indtog Jerusalem. De næste 450 år var *Juda/Israel* en del af det muslimske rige. Selv om de arabiske muslimer kom til *Juda/Israel* som sejrherre, forsøgte de ikke at fordrive landets befolkning eller omvende den til islam, så befolkningen blev boende som kristne eller jøder. Men gradvist begyndte man alligevel at gå over til islam, idet det var vejen til socialt advancement, og arabisk blev snart det mest udbredte sprog.

13. Juda/Israel under korsfarerne (1096-1291)

Korsfarerne, der var kristne riddere fra Vesteuropa, oprettede i 1096 i *Juda/Israel* et kongedømme med hovedsæde i Jerusalem. I 1099 fravristede korsfarerne Jerusalem fra muslimerne, og alle byens indbyggere blev nedslagtet, jøder såvel som muslimer (Chapman 1994, 20). Men i 1187 blev korsfarerne besejret og drevet ud af Jerusalem af Saladin (1137-1193). Selv om korsfarerne beholdt

noget land, blev de til sidst fordrevet fra et kongedømme i Juda/Israel i 1291, da deres sidste højborg, havnen i Akko, blev generobret af muslimerne.

14. Juda/Israel under mamelukkerne (1291-1516)

Derefter forblev Juda/Israel under muslimsk herredømme, regeret af forskellige mamelukdynastier fra Egypten, indtil muslimerne blev besejret af de osmanniske tyrkere i 1516. Mamelukkerne var såkaldte slavesoldater.

15. Juda/Israel under de osmanniske tyrkere (1516-1917)

Ved begyndelsen af denne periode var der omkring 30 jødiske samfund spredt ud over Juda/Israel og med hovedsæde i Safed i Galilæa, som i 1550 havde en jødisk befolkning på ca. 15.000. I takt med omfattende jødeforfølgelser i Europa fandt jødisk indvandring sted i bølger, og jødiske lokalsamfund blev genoprettet. Jøderne blev meget hårdt beskattet.

16. Juda/Israel under England (1918/1922-1948)

Tyrkerne blev slået under 1. verdenskrig og drevet ud af Juda/Israel i 1918 af englænderne, franskmændene og araberne i fællesskab. I november 1917 udfærdigede den britiske regering så den berømte Balfour-deklaration, hvori man tilkendegav, at man støttede tanken om "et nationalt hjemland for det jødiske folk".

17. Israel selvstændig stat (1948-)

Jøder fra diasporaen vender hjem til Palæstina

Længe før Herzl udtænkte den politiske zionisme, fandtes der jøder, som ønskede at bosætte sig i deres gamle land. Mange rejste af religiøse grunde til Palæstina, fordi de ville hvile i fædrenes jord. De tusinder af jødiske grave på Oliebjergets skråning taler rørende om hjemlængselen. Mens disse jøder levede i Palæstina, bad de for sig selv og for andre. Nogle blev ligefrem underholdt af rige jøder ude i verden for at være forbedere for dem i Det Hellige Land. Nogle af dem levede kun af almisser, andre af deres lille forretning. Hundredvis af rabbinere begav sig i begyndelsen af det 12. årh. til Palæstina, og i det 13. årh. fulgte spanske jøder deres rabbiner Moses ben Nachman dertil. Jøder, der blev udsat for forfølgelse, søgte også tilflugt i Palæstina. Det skete fx med 300 jødiske familier fra Litauen i 1812, og efter jødernes landsforvisning fra Spanien i 1492 kom større grupper af jøder til Palæstina (*Israelsmissionen* 10-12/1923, 198-202, 232-235, 252-257). Alligevel fandtes der år 1880 kun ca. 24.000 jøder i Palæstina (Chapman 1994, 21). Safed i det nordlige Palæstina blev en af de byer, som gennem århundreder samlede mange jøder, og som kom til at fremstå som et af de vigtigste centre for jødisk lærdom. Det menes, at byen i sin storhedstid var beboet af op til 15.000 jøder. Også byer som Tiberias, Hebron og Jerusalem havde i perioder betydelige jødiske samfund (Harslund 2014, 14).

Jødiske historikere betegner perioden omkring 1880 som vendepunktet i Det Hellige Lands indvandringshistorie (Arnheim 2015, 201-202). Da begyndte nemlig den første organiserede indvandringsbølge. Størstedelen af indvandrerne oprettede nye jødiske kolonier. Lad mig nævne et af mange eksempler. En jødefamilie fra England slog sig i 1880 ned ved Jerusalem og købte noget jord ved Jaffa. Otte andre familier sluttede sig til den første familie, og de etablerede den første

landbrugskoloni. Disse kolonister kom fra flere forskellige lande som England, USA, Ungarn og Rusland. Flere ortodokse jøder misbilligede denne etablering af en landbrugskoloni. I deres øjne bestod en from jødes pligt i at studere Toraen og vente på, at Palæstina skulle blive genrejst ved et mirakel, og denne tale om at købe jord, om at bygge og anlægge landbrug var ikke langt fra i visse ortodokse jøders øjne at være syndig (*Israelsmissionen* 3/1945, 42-46). Allerede i 1881 blev selskabet "Zions venner" dannet i Odessa, og ved baron Edmond de Rothschilds storstilede offervilje blev der i årene frem til 1890 anlagt ca. 30 kolonier med i alt 5.600 indbyggere. Disse jøder var afhængige af baron Rothschilds understøttelse, da de ikke var uddannet til at drive landbrug, som de først skulle lære sammen med arabiske daglejere. I byerne kom der især til at bo jøder, der levede af almisser, og som rejste til Palæstina for at blive begravet i hellig jord. Under denne første indvandring definerede man en zionist som: "En jøde, der sender en anden jøde til Palæstina" (*Israelsmissionen* 12/1935, 250-254; Harslund 2014, 19-20).

Den politiske zionisme

Den politiske zionisme er vokset op af en fuldstændig anden jordbund end den religiøse zionisme. Den fødtes i den udsigelige elendighed og den sociale nød blandt jøderne i Østeuropa, som tillige i sidste halvdel af det 19. årh. blev gjort til syndebukke for al utilfredshed, al misfornøjelse og al politisk uro i Rusland, og det gjaldt også Polen, Rumænien og Tyrkiet. Hvert år mistede hundredvis af jødiske mænd, kvinder og børn livet i pogromerne, som disse landes myndigheder ignorerede, selv om de ikke direkte inspirerede til dem. Det var synet af denne elendighed og nød, som satte tanker i gang hos skaberen af den politiske zionisme, Theodor Herzl (1860-1904; Lewison 1955). Herzl var født og opvokset i Budapest i en assimileret jødefamilie. I det 19. årh. troede og håbede mange jøder på, at ligeberettigelsen og jødernes integration i samfundene og oplysningens gennembrud ville medføre, at jødehadet ville falde bort. Også Herzl havde som assimileret jøde troet, at den politiske og kulturelle udvikling i Europa ville gøre de jødiske mindretal til fuldt ligeberettigede borgere i deres respektive hjemlande, og at antisemitismen ville forsvinde. Sådan gik det imidlertid ikke. Samtidig så man, hvordan et nyt, virulent jødehad var groet frem i Europa. Nu talte man om jødernes forhold til omverdenen som "det jødiske spørgsmål", der var blevet et problem, der skulle løses. Det var på denne baggrund, at den politiske zionisme blev til. Det var i denne situation, at Herzl begyndte at tænke over, hvilke initiativer han skulle tage for jøderne. Dertil kom at retssagen mod den franske generalstabsofficer Alfred Dreyfus (1859-1935), der var af jødisk afstamning, afslørede stærke antisemitiske overtoner og foranledigede den berømte franske forfatter Emile Zola (1840-1902) til at gå i brechen for Dreyfus. Hans berømte artikel *J'accuse* i pariseravisen *L'Aurore* 13. juni 1898 drog for alvor grundlaget for sagen mod Dreyfus i tvivl. Men Dreyfus blev dømt og umiddelbart efter degraderet ved en ydmygende parade og sendt til den berygtede Djævlø i Sydamerika. Han fik dog oprejsning efter Herzls død (Lewisohn 1955, 194-207; Harslund 2014, 24-25). Hele Dreyfus-affæren oprørte i den grad Herzl og gjorde ham til en af den jødiske nationalismes mest glødende talsmænd. Herzl fastslog i sit programskrift *Der Judenstaat* (Jødestaten 1896), at jødespørgsmålet var et nationalt spørgsmål. Jøderne skulle anerkendes som et folk. Han begærede et land som tilflugtssted for jøderne. Herzl tog afstand fra ghettomentaliteten, hvor jøderne havde adskilt sig fra andre og afventende Messias' komme var blevet afhængige af andres nåde og gunst. Men han vendte sig også imod det modsatte standpunkt, assimilationen, som medførte, at jøderne gled ind i det omgivende

samfund angående sprog, klædedragt, skikke og adfærd. I skriftets forord proklamerede Herzl formålet for sine overvejelser, ligesom han også kort anførte baggrunden: "Den tanke, jeg udvikler i dette skrift, er ældgammel: tanken om at oprette en jødisk stat. Den slumrende tanke vækkes af skriget mod jøderne, der gjalder verden over" (Herzl 1955, 14; om zionismen: Gudme 1934; Bach 2003; Lausten 2007, 45). Lidt senere hedder det: "Jøderne har gennem hele deres histories nat aldrig holdt op at drømme denne kongelige drøm: "Næste år i Jerusalem!" – vort gamle ord. Nu drejer det sig om at vise, at der af drømmen kan blive dagklar tanke" (Herzl 1955, 25; Lausten 2007, 45). Jøderne skulle anerkendes, mobiliseres og organiseres som et folk. Skriftet blev trykt i 3000 eksemplarer, hvilket var et beskedent oplag, når man betænker, at der dengang levede 100.000 jøder i Wien. I begyndelsen krævede han ikke Palæstina, og han knyttede heller ikke sine argumenter sammen med religiøse påstande og følelser. Herzl må betegnes som kulturjøde. Hans mål var en politisk og økonomisk løsning på det, som han så som et politisk og økonomisk problem. Men med skriftet slog den zionistiske ideologi igennem med stor fart, og skriftet vakte megen opsigt overalt i Europa. Herzl modtog så mange positive reaktioner, at han fik frimodighed til at indbyde til afholdelse af den første zionistiske verdenskongres i Basel i august 1897. Først da hans planer om et sådant tilflugtssted i andre dele af verden var strandet, rettede han sit blik mod Palæstina, og den første zionistkongres i Basel 1897 henviste ikke til nogen religiøs begrundelse eller følelse, men grundede tanken om at oprette en jødisk stat på politiske argumenter (Lewisohn 1955, 307-312).

For at nå dette mål skulle der skabes to organisationer: *Society of Jews* og *Jewish Company*. Førstnævnte er centralstedet for den begyndende jødiske bevægelse. Her debatteres og udformes statens opbygning, så bygningen rejser sig på videnskabeligt grundlag, og *Society* skal have autoritet til at forhandle med regeringerne i jødernes navn. *Society* skal anerkendes som statsdannende magtfaktor. *Jewish Company* skal udføre ideerne i praksis. Her skal man varetage jødernes økonomiske interesser både i de lande, som de forlader, og i den nye stat. I praksis anså Herzl landbruget for at skulle være den basis, som de nye kolonier i landet skulle opbygges på. Ved at opkøbe jord i landet og ved at få beskyttelse og garantier fra de involverede lande skulle den jødiske stat skabes.

Herzl havde i begyndelsen et ret afslappet forhold til overvejelserne om, i hvilket land jøderne skulle erhverve jord og opbygge en stat. Han nævnte Palæstina eller Argentina og slog fast, at *Society* vil tage, hvad man giver det, og hvad det jødiske folks offentlige mening erklærer sig for. Han nævnte de mange fordele, der var forbundet med Argentina, men mente dog, at Palæstina var at foretrække: "Palæstina er vort uforglemmelige historiske hjem. Alene navnet ville være et vældigt gribende samlingsråb for vort folk" (Herzl 1955, 38; Lausten 2007, 45-46).

Herzl overvejede også det spørgsmål, om det overhovedet ville være muligt at få jøder fra de enkelte lande til frivilligt at udvandre til Palæstina, og han var her ikke i tvivl om, at det ville ske, fordi de led under antisemitismen rundt omkring: "En møjsommelig pusten til bevægelsen [udvandringen] vil vel næppe være nødvendig. Det besørger antisemitterne for os. De behøver bare at gøre så meget som hidtil, og jødernes udvandringslyst vil vågne, hvor den ikke allerede findes, og blive stærkere der, hvor den i forvejen er" (Herzl 1955, 66; Lausten 2007, 46).

Da der både fra konservative jødiske og fra kristne kredse kom bebrejdelser mod Herzl for, at han i sin vision udelukkende koncentrerede sig om materielle forhold, skal det nævnes, at han i et ganske vist kortfattet afsnit med overskriften *Vore sjælesørgere* går ud fra som en selvfølge, at de til

Palæstina indvandrende jøder er troende jøder, som samles om deres rabbiner: ”Kun i vore fædres tro erkender vi vor historiske samhørighed, fordi vi jo for længst har optaget forskellige nationers sprog.” Netop rabbinerne skal spille en fremtrædende rolle: ”Hver gruppe har sin rabbiner, der følger sin menighed. Alle danner grupper uden tvang. Lokalgruppen dannes omkring rabbineren.” Herzl er også overbevist om, at rabbinerne er de første til at forstå hele denne vision, og derfor vil rabbinerne være de første til at begejstres for ideen og fra prædikestolen begejstre de andre. De behøver ikke at sammenkalde til særlige møder, for det kan indskydes i gudstjenesten. Og sådan skal det være. Rabbinerne vil regelmæssigt få oplysninger fra *Society of Jews* og fra *Jewish Company*, som de derefter vil forklare for deres menighed. Herzl slutter afsnittet med ordene: ”Israel vil bede for os, for sig” (Herzl 1955, 63; Lausten 2007, 46-47).

Senere i *Jødestaten* vender Herzl tilbage til det religiøse spørgsmål og stiller spørgsmålet, om det da er et teokrati, som skal oprettes. Det afviser han kraftigt. Selv om de gejstlige måske nok kunne nære et sådant ønske, så skal *vore gejstliges lyster* holdes nede. De gejstlige skal holde sig til *templerne*, ligesom soldaterne skal holde sig til kasernerne. Ganske vist er det sådan, at *troen holder os sammen*, men videnskaben gør fri. Både hæren og gejstligheden skal æres højt, men de skal ikke have direkte politiske funktioner, og der skal herske religionsfrihed: ”Enhver skal være så fri og uindskrænket i sin bekendelse eller sin vantro som i sin nationalitet. Skulle der også komme mennesker af en anden tro, så vil de få en ærefuld beskyttelse og lighed for loven. Denne tolerance har vi lært i Europa”, tilføjer Herzl (Herzl 1955, 80; Lausten 2007, 47). I Herzls afsluttende lidenskabelige appeller og begejstrede opfordringer i *Jødestaten* omtaler han igen de fordele, som både det jødiske samfund og de enkelte kristne lande vil opnå, dersom jøderne udvandrer til Palæstina og danner en egen stat, og han er overbevist om, at man vil bede for denne plan ikke alene i synagogerne, men også i kirkerne (Herzl 1955, 89; Lausten 2007, 47).

Herzls skrift vakte stor opmærksomhed, og han besluttede at indkalde til en zionistkongres. I sin velkomsttale til den 1. zionistkongres i Basel i 1897 uddybede Herzl sin vision med oprettelsen af en jødisk stat (Lewisohn 1955, 307-312). Resultatet af kongressen blev en målsætning formuleret således: ”Zionismen søger at sikre det jødiske folk et offentligt anerkendt, legalt sikret hjem i Palæstina for det jødiske folk”. Dertil kom et arbejdsprogram i fire punkter, hvor det gjaldt om:

- At opmuntre jødiske landbrugsarbejdere og arbejdere af andre erhverv til bosættelse i Palæstina,
- At organisere zionistforeninger lokalt og regionalt,
- At fremme jødisk selvforståelse og national bevidsthed,
- At tage foreløbige skridt til opnåelse af regeringers tilslutning til zionismens målsætning (Harslund 2014, 25-27; Arnheim 2015, 203).

Man grundlagde også bladet *Die Welt*, som blev fællesorganet for den zionistiske bevægelse. Flere steder modtog man Herzls vision med begejstring, men de ortodokse rabbinere tog afstand fra den, idet de mente, at der var tale om, at man svigtede den messianske ide (Lausten 2007, 47).

I sin dagbog sammenfattede Herzl, hvad han mente at have opnået gennem sin første zionistkongres: ”Hvis jeg skulle opsummere Basel-kongressen i få ord – som jeg nok skal vogte mig for at udtale offentligt – ville det blive disse: I Basel grundlagde jeg den jødiske stat... Hvis jeg sagde det i dag, ville jeg blive modtaget med latter. Om fem år, måske, og om halvtreds år bestemt, vil alle forstå det” (Chapman 1994, 49).

I sin dagbog forklarede Herzl også sine tanker om, hvad de jødiske immigranter måtte gøre ved de arabere, der levede i Palæstina: "Vi må lokke den fattige befolkning over grænsen ved at skaffe dem arbejde i transitlandene, samtidig med at vi nægter dem ansættelse i vort eget land... Såvel ekspropriations-processen som fjernelsen af de fattige må udføres diskret og forsigtigt" (Chapman 1994, 49).

Der var stadig mange spørgsmål at diskutere, som det også skete på de kommende zionistkongresser: Skulle ideologien realiseres ved revolution eller ad diplomatisk vej? Skulle Palæstina udvikles til beboeligt land, før man satte en masseindvandring i gang? Skulle man opprioritere styrkelsen af jødisk selvforståelse og identitet og gøre det jødiske hjemland til et "åndeligt centrum" for jøder, før man gjorde det til et nationalt hjem for jøderne? Spørgsmålet om hvem, man kunne betegne som zionist, blev især dyrket af dem, der så med skepsis på zionismen eller direkte var modstandere af ideologien. Ret hurtigt fandt zionistbevægelsen frem til det svar, at enhver jøde, der kunne tilslutte sig den målsætning, som blev udtrykt på den første zionistkongres i Basel, måtte anses for at være zionist (Arnheim 2015, 203).

I Danmark var Louis Frænkel (1868-1935) efter et besøg i Palæstina i 1897 blevet glødende zionist, og han stiftede i 1902 *Dansk Zionistforening* (Lausten 2007, 48-49).

Pastor H.D. Leuner (1906-1977), der var sekretær ved Jødekristent Verdensforbund, behandlede temaet *Kirken og zionismen*. Her bringes nogle af hans hovedtanker: Der er en dyb kløft mellem religiøs og politisk zionisme. Jeg husker, hvordan vi fejrede påske i mit barndomshjem og læste Haggadah, der indeholder påskeritualet og måske er ældre end vort NT; der står de ord: "Nu fejrer vi påske her, men næste år håber vi at fejre den i Israels land. I år er vi fremmede i et fremmed land, men næste år håber vi at være frihedens børn i Eretz-Israel". Disse ord genlyder af den dybe åndelige længsel, der findes hos jøderne i adspredelsen, efter at kunne vende tilbage til deres fædres land. Dette er den religiøse zionismes røst, lige så gammel som det jødiske folks adspredelse.

Den politiske zionisme er vokset op af en fuldstændig anden jordbund. Den fødtes i den udsigelige elendighed og den sociale nød blandt jøderne i Østeuropa, som i den sidste halvdel af forrige århundrede blev gjort til syndebuk for al utilfredshed, al misfornøjelse og al politisk uro i Rusland – det gjaldt også Polen, Rumænien og Tyrkiet. Hvert år mistede hundredvis af jødiske mænd, kvinder og børn livet i pogromerne, som disse landes myndigheder blundede overfor, selv om de ikke inspirerede dem. Det var ved synet af denne elendighed, af denne nød, at Herzl begærede et land som tilflugtssted for østjøderne. Men han fordrede ikke Palæstina, ikke heller knyttede han sine argumenter sammen med religiøse argumenter og følelser. Hans mål var en politisk og økonomisk løsning på det, som syntes ham at være et politisk og økonomisk problem. Først da hans planer om et sådant tilflugtssted i andre dele af verden var strandet, rettede han sit blik mod Palæstina, og den første zionistkongres i Basel 1897 henviste ikke til nogen religiøse argumenter og følelser, men grundede sin Palæstinapolitik på politiske argumenter.

Leuner fastslog: "Jeg har ikke til hensigt at behandle Balfour-Deklarationens historie, men jeg er overbevist om, at de motiver, der lå til grund for deklARATIONEN, var en underlig blanding af magtpolitik, økonomiske hensyn og religiøst farvet følelsesmystik" (*Israelsmissionen* 3-4/1950, 67-71.109-115).

Det var Herzls bog *Jødestaten* fra 1896, som satte gang i den næste indvandringsbølge. I 1901 oprettedes det jødiske Nationalfond (the Keren Kayemet LeYisrael). Jøder i alle lande sendte penge

til den jødiske Nationalfond, og for pengene blev der købt jord i Palæstina, og det købte blev jødefolkets ejendom. Fondet købte ikke alene jord, men også offentlige bygninger, landbrugsskoler, en teknisk skole i Haifa, en række skoler og børnehaver, et universitet i Jerusalem og et universitetsbibliotek.

Man nøjedes ikke med at købe ofte forpint landbrugsjord, men man uddannede også jøder i at drive moderne landbrug, så man fik jorden til at give et stort udbytte i modsætning til arabernes gammeldags landbrug med primitive metoder, der gav et ringe udbytte. En jødeleder sagde til de unge jøder: "Glem ikke, at I rejser til Palæstina – ikke for at udføre heltegerninger, men for at arbejde" (*Israelsmissionen* 12/1935, 251). Mange unge idealistiske jøder meldte sig i stigende tal for at ofre deres liv for at skaffe kommende slægter et velfungerende fædreland. Der blev uddannet en række unge jøder i moderne landbrugsvesen i Danmark og en række andre vesteuropæiske lande, inden de rejste til Palæstina og bogstavelig talt omdannede det land, araberne havde forsømt og gjort fattigt, til et rigt landbrugsland, hvor de bl.a. satsede på gartneri og mejerivæsen, men også på hønse- og biavl (*Israelsmissionen* 12/1935, 245-252). Den tyske pastor Schneller beskrev, at selv om de zionistiske landbrugskoloniers beboere kun udgjorde en lille del af Palæstinas jødiske befolkning, så gjorde de en meget stor landbrugsindsats fx med appelsinplantager, ligesom de havde de bedst dyrkede marker (*Israelsmissionen* 2/1934, 31-34).

Den jødiske nationalfond ejede i 1951 2.100 km² land. På denne jord boede ca. 250.000 mennesker, heraf ca. 130.000 i 470 landbrugskolonier (*Ordet & Israel* 2/1951, 14).

I 1918 oprettedes "Keren ha Jessod" (Palæstinas Grundfond). Det var et almindeligt jødisk finansfond til støtte for kolonisationen og oprettet for at samle alle jøders interesse for Palæstina. Grundfondet anlagde gader, byggede banker, skoler og opretholdt landets sanitetsvesen, elektricitetsværker, ja hele infrastrukturen. Mens det jødiske Nationalfond især satsede på at opbygge Palæstina som et landbrugsland, var formålet for Grundfondet primært at fremme Palæstinas industrialisering og opbygge den offentlige sektor. Begge fonde arbejdede ud fra den overbevisning, at de ønskede at opbygge jødernes hjemland i Palæstina ud fra hensigten i Balfour-deklarationen (bliver beskrevet senere).

Der blev som regel afholdt en zionistkongres hvert år. Her skal særlig omtales den 10. zionistkongres, som blev afholdt i Basel 9.-15. august 1911, hvor professor F. Heman, Basel udarbejdede et referat. Han omtalte heri, at da den første zionistkongres blev afholdt i 1897, var zionismen en lille plante, som man knap kunne få øje på. Langt de fleste jøder tvivlede på dens livskraft, og mange jøder havde kun hån og spot over for den. Ved den 10. kongres fremstod zionismen helt anderledes. Selv om den stod langt fra sit mål, havde den udøvet en stor indflydelse på hele det jødiske folk. Zionismen havde i høj grad løftet jødernes national- og racefølelse, og den havde blandt jøderne i hele verden skabt en bevidsthed om at høre sammen og danne en enhed, som jøderne aldrig tidligere havde kendt til, siden de blev spredt over hele verden. Ud over at zionismen havde vakt jødernes nationalfølelse i hele verden, havde den også fremmet jødernes indvandring i Palæstina, hvor stadig flere og større landejendomme kom på jødiske hænder. Jøderne indførte også håndværk og industri, ligesom de gjorde de jødiske kolonier større og forøgede deres antal. Jøderne søgte også materielt og åndeligt at løfte og uddanne de jøder, som allerede tidligere havde bosat sig i Palæstina. Overalt slog jøderne sig ned selv på steder, hvor der ikke tidligere havde boet jøder som fx i Betlehem, der i århundreder alene havde været beboet af kristne. Jøderne ville snart udgøre

flertallet i Palæstina. I begyndelsen udelukkede og undertrykte zionismens ledere alle religiøse ideer og bestræbelser, men så blev zionismen mere religiøs, idet den indså, at jødedommen og det jødiske folk var tæt knyttet sammen med den jødiske religion, så hverken det jødiske folk eller jødedommen kunne bestå uden religion. Zionismen har siden medvirket noget til jødernes religiøsitet. Synagogerne begyndte igen at blive fyldte. Inden for den jødiske fagbevægelse Histadrut hævdede der sig røster, som krævede større forståelse af de religiøst indstillede arbejdere. Deres antal voksede, og man ønskede at beholde dem i de zionistiske organisationer, så de ikke behøvede at danne deres egne grupper. Der skulle arbejdes for, at også den religiøse arbejder kunne føle sig hjemme i fagbevægelsen Histadrut. Sabbats- og højtidsarbejde burde fx helst undgås (*Israelsmissionen* 7-8/1946, 160-162).

Den 10. zionistkongres iværksatte også, at det hebraiske sprog igen skulle være jødernes almindelige og anerkendte nationalsprog. Således skulle alle almindelige aktstykker, der angik hele nationen, igen affattes på det hebraiske sprog, ligesom det hebraiske sprog skulle benyttes på kongresserne. Hver jøde skulle fra barn lære det hebraiske sprog. Hvis jøderne igen ville være et folk, der dannede en enhed og blev holdt sammen ved et åndeligt bånd, måtte de også have et fælles nationalsprog (*Israelsmissionen* 3/1912, 35-40). Udbredelsen af hebraisk skred hurtigt fremad (*Israelsmissionen* 15/1919, 221-222). Det var en bedrift, at man havde etableret et nyt sprog hebraisk og gennemført, at sproget blev brugt i hele landet. Skilte og navne på husene, dagblade, tidsskrifter og samtalesproget var hebraisk. Skolerne bidrog meget til, at det gamle sprog gik sin sejrsgang, og i de zionistiske skoler undervistes der kun på hebraisk. Udover zionisterne drev også forskellige jødiske foreninger og forskellige kristne missionsorganisationer skoler for de jødiske børn. Der var ingen skoletvang i Palæstina, så det var forældrene, der bestemte, om deres børn skulle gå i skole og i givet fald i hvilken skole. Skolerne spillede en stor rolle i at sammensmelte de mange indvandrere fra forskellige lande til et folk. Al undervisning – lige fra barneskolen til universitetet – blev givet i dette sprog. Den fuldt jødiske by Tel Aviv gik i spidsen. Fx udkom der i 1933 375 hebraiske bøger og brochurer i Tel Aviv. Her blev også udsendt tre hebraiske dagblade og adskillige uge- og månedsblade. Nu kunne man på hebraisk læse: Homer, Plutarch, Virgil, Shakespeare, Racine, Cerantes og Goethe. I forbindelse med at det hebraiske sprog igen var blevet et levende sprog, blev det fortalt om den russiske jøde Elianoff, der havde studeret ved Sorbonne og derefter var blevet professor i orientalske sprog i Odessa, at da han giftede sig med en russisk jøde, meddelte han sin hustru på deres bryllupsrejse, at han fra nu af kun ville tale hebraisk til hende. De bosatte sig i Jerusalem, hvor han antog navnet Ben Jehuda og kastede sig over at udarbejde en stor hebraisk ordbog. Ad den vej genskabte han hebraisk og gjorde det til jødernes samlingsmærke. Ben Jehuda sluttede sig naturligvis også til zionismen (*Israelsmissionen* 10/1923, 198-202; *Israelsmissionen* 12/1923, 252-257; *Israelsmissionen* 12/1933, 250-252; *Israelsmissionen* 12/1937, 258; Nordberg 2003; Harslund 2014, 20).

Balfour-deklarationen

1. verdenskrig ændrede fundamentalt zionisternes politiske muligheder for at nå deres mål. Det blev klart, at det tyrkiske imperium ville blive opløst, og dermed ville tyrkernes herredømme over provinsen Palæstina falde bort. Det stod også klart, at Storbritannien stod på spring for at knytte landet til sit imperium. Den zionistiske leder professor Chaim Weizmann (1874-1952) kom til England i 1904. Efter at Weizmann i flere år havde undervist i kemi ved universitetet i Manchester, flyttede han

i 1916 til London, hvor han fik ansættelse i admiralitetet, der hørte under udenrigsminister Lord Arthur Balfour (1848-1930). Nogle måneder *inden* Balfour-deklarationen skrev Weizmann følgende om sine forhåbninger med hensyn til en gradvis dannelse af et jødisk hjemland i Palæstina:

”Stater skal opbygges langsomt, gradvis, systematisk og med tålmodighed. Derfor siger vi, at oprettelsen af en jødisk stat i Palæstina er vort endelige mål... men det skal ske via en række mellemstadier. Og et af disse mellemstadier, som jeg håber vil følge af krigen, er, at Palæstinas smukke land kommer under beskyttelse af så mægtig og retfærdig en magt som Storbritannien. I ly af den magt vil jøderne kunne udvikle og etablere det administrative maskineri, som ... vil muliggøre realiseringen af den zionistiske plan” (Chapman 1994, 49).

Som embedsmand i den engelske administration arbejdede Weizmann energisk på at forklare og anbefale tanken om et jødisk nationalt hjemland over for embedsmændene i den britiske regering for at få regeringen til at tage stilling til spørgsmålet om oprettelsen af en jødisk stat. Bestræbelserne kronedes med held, ved at den britiske regering udstedte den såkaldte Balfour-deklaration. Det fremgår af, at den britiske udenrigsminister Balfour 2. november 1917 sendte et brev til den fremstående engelske jøde, Lord James Rothschild, hvor han fastslog, at den engelske regering ville se med velvilje på, at der i Palæstina blev oprettet et hjemsted for det jødiske folk, og at regeringen efter evne ville bestræbe sig på at lette opnåelsen af dette mål. Imidlertid må det stå klart, at der ikke må gøres noget, der kan være til skade for de eksisterende ikke-jødiske palæstinensiske samfunds borgerlige og religiøse rettigheder eller de rettigheder og den status, jøder nyder i et hvilket som helst andet land (Chapman 1994, 61; Harslund 2014, 53). Deklarationen var en vigtig politisk sejr for zionisterne, men den rummede samtidig kimen til jødernes og arabernes bitre strid i de kommende år om det samme land: om retten til Palæstina.

England var den førende stormagt, og deklarationen blev derfor modtaget med begejstring af zionisterne. Bevægelsens ledere forstod imidlertid, at man måtte have bredere international anerkendelse, og de så derfor frem til den fredskonference, som efter krigen skulle ordne verdens forhold og landkortets udseende. Zionisterbevægelsen arbejdede derfor på, at Palæstinas forhold skulle ind i billedet, således at man fik konferencens tilslutning til idéen om oprettelse af et jødisk nationalhjem. I sin selvbiografi forklarede Weizmann sin forståelse af Balfour-deklarationen:

”Balfour-deklarationen var kun en ramme, som skulle udfyldes af vore egne bestræbelser. Den ville betyde, hvad vi fik den til at betyde – hverken mere eller mindre. Om og hvornår vi havde gjort os fortjent til anerkendelse som stat, ville således afhænge af, hvilken betydning vi gennem en krævende og møjsommelig indsats fik fyldt i den” (Chapman 1994, 50).

Da Balfour-deklarationen skulle udformes, frygtede engelske jøder, at deres retlige stilling som engelske statsborgere kunne drages i tvivl, når den engelske regering ville støtte oprettelsen af et nationalt hjem for jøder i Palæstina. De følte sig dog beroliget af en passus, som kom til at stå i deklarationens endelige tekst, hvor det hed, at "nothing should be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country" (Arnheim & Levitan 2011, 75).

Zionismen havde fremgang under 1. verdenskrig. I modsætning til vestens kulturjøder, hvoraf flertallet ikke viste særlig interesse for zionismen, havde den nationale jødiske rejsning under krigen grebet stærkt om sig i Østeuropa. Antallet af organiserede zionister blandt Ruslands jøder steg efter

revolutionen i løbet af tre måneder fra 18.000 til 145.000 (*Israelsmissionen* 7-8/1919, 167-168). Og antallet af jøder, der udvandrede til Palæstina, var stærkt stigende.

Den store indvandring begyndte dog først for alvor efter Balfour-deklarationen og de store pogromer i Rusland. Men disse nybyggere var mennesker af en helt anden støbning end de gamle. De var ikke almisse-folk, ikke verdensfjerne og heller ikke specielt fromme. De kastede sig med stor energi over arbejdet. En del indvandrere blev i byerne, hvor de arbejdede som handelsfolk, men de fleste gik i gang med hårdt arbejde på landet. Landbrugskolonierne voksede hurtigt frem. Den første blev grundlagt i 1878/1880, og i 1923 var der 80 landbrugskolonier. Det var et stort arbejde at grave brønde, udtørre sumpe også for at komme malariamyggenes millioner af larver til livs og fjerne stene fra landbrugsjorden. Der måtte etableres overrislingskanaler, hvis ikke alt skulle visne og dø i den regnløse sommer. Palæstina var et forsømt land på grund af krig, udelighed og dovenskab, og det var landbrugskolonierne, der skulle løfte landet. Zionistforeninger og rige jøder stod for købet af jord i Palæstina, så indvandrere kunne etablere landbrugskolonier (*Israelsmissionen* 11/1923, 232-235). Der var stor forskel på den jord, som araberne ejede og den, de jødiske indvandrere ejede. Araberne fortsatte deres forfædres primitive dyrkningsmetoder og så sig misundelige på de jødiske indvandrere, der havde kendskab til europæiske landbrugsmetoder og benyttede moderne redskaber. Dermed fik de et helt andet udbytte. Der var spændinger mellem de bosiddende arabere og de indvandrede jøder. Araberne frygtede, at jøderne ville komme til at udgøre flertallet i landet (*Israelsmissionen* 12/1923, 252-257). Historikerne skelner mellem fem indvandringsperioder:

- 1882-1903: 20.000 indvandrede.
- 1904-1914: 35.000-40.000 indvandrede.
- 1919-1923: 35.000 indvandrede.
- 1924-1931: 82.000 indvandrede.
- 1932-1944: 265.000 indvandrede (*Israelsmissionen* 9/1924, 144).

I den sidste indvandringsopgørelse var der for første gang et større antal jøder fra Tyskland, og ved slutningen af 1944 var der i Palæstina 560.000 jøder imod 60.000-80.000 før Første Verdenskrig. Det var kort sagt Hitler og hans jødeforfølgelse, der øgede den jødiske indvandring. Zionisternes stræben efter at kalde hele verdens jøder til eget land, der skulle bygges op, havde – derom var der kun én mening også blandt zionisterne – ikke haft den ønskede fremgang. Havde man efter Balfour-deklarationen i 1917 i zionistiske kredse troet, at i det mindste 70.000 jøder årligt skulle søge til Palæstina, så blev gennemsnittet indtil 1932 dog ikke mere end 15.000 pr. år. Så kom jødeforfølgelserne, som betød ikke blot verdens dybeste fald ned i racehad og ulykke, men også zionismens nye tid. Hundredtusinder jøder, der hidtil havde været fuldstændig ligegyldige i national-jødisk henseende, sluttede sig til de zionistiske tankegange (*Israelsmissionen* 2/1946, 36-37).

Bosættelsen af jødiske indvandrere i de tre store byer – Jerusalem, Haifa og Tel Aviv – blev uforholdsmæssig stor, idet ca. 85% af hele Palæstinas jødiske befolkning på ca. 300.000 i 1935 boede i disse byer. Sagen voldte nogen ængstelse, da det var landbefolkningen og dens arbejde på opkultivering af jorden, der skulle danne basis for jødernes "nationale hjem" (*Israelsmissionen* 10/1935, 213).

Det Døde Hav havde hidtil været anset for et øde og af Gud forbandet sted, men det blev nu et skatkammer og en rigdomskilde, som indvandrerne kastede sig over. Det Døde Hav ligger 391 meter under havoverfladen og er 399 meter dybt. Ved at tage vandet i 60 meters dybde og pumpe det ud i

store bassiner, hvor det soltørres, kan der udvindes: 1. Kali (kunstgødning) 2. Magnesiumklorid (til magnesiummetal) 3. Gips. 4. Clorkalium. 5. Kogsalt. 6. Brom. 7. Beg. 8. Potaske. 9. Svovl. Da man i 1935 mellem Gaza og Jaffa borede efter vand til landbrugskolonierne, fandt man olie. Igen en rigdomskilde til Palæstina (*Israelsmissionen* 2/1936, 28; *Ordet & Israel* 2/1951, 15).

Udvandringen til Palæstina og genopbygningen af landet skete i et løbende tempo. I 1935 formodede man, at 600.000 tyske jøder var uønskede i landet. De fleste rejste til andre europæiske lande, men mange rejste til Palæstina. I de følgende år steg antisemitismen i Europa, især i Tyskland. Titusinder af tyske jøder, forjaget af Hitler, fandt deres plads i Palæstina. De tyske jøders ankomst til Palæstina forandrede landets udseende meget, og der er næppe noget arbejdsfelt, hvor de ikke er trængt ind og har sat deres præg. På gaderne i Jaffa havde de i løbet af få måneder rejst flere butikker. I Tel Aviv, nord for Jaffa, omdannede tyskerne det store forretningscenter fra at være en uelegant vej til en førsteklasses gade (*Israelsmissionen* 11/1934, 236-237).

Antisemitismen i Europa medførte, at det ene jødiske indvandrerskib efter det andet ankrede op ved en havn i Palæstina ladet med begejstrede og forventningsfulde jøder. Med entusiasme gik de i gang med at arbejde i deres kommende hjemland, og byerne voksede. I 1909 købte den kommende borgmester i Tel Aviv et stykke sandjord uden for Jaffa, hvor han byggede et hus. I 1914 stod byen Tel Aviv der med 4.000 indbyggere. I 1930 var der 40.000 indbyggere, og i 1934 havde den 100.000. Da borgmesteren ikke så længe efter kom ridende på sin hvide hest, blev han spurgt, hvor mange mennesker der nu boede i Tel Aviv. Han svarede: "I dag er der 120.000, men hvor mange der er i morgen, ved jeg ikke" (*Israelsmissionen* 1/1936, 7-8).

Karakteristik af de hjemvendende jøder hovedsagelig før staten Israels oprettelse

Her bringes nogle eksempler fra Israelsmissionens blad:

- Diasporaens jøder havde magtet at holde forbindelsen ved lige til Palæstina, ikke blot som et mål for fromme pilgrimsrejser, men som et fast centrum for jødisk liv. Det jødiske samfund i Palæstina overlevede i nogle tilfælde på rettidig velgørenhed fra deres jødiske brødre i andre lande. Fra jøderne i Palæstina kom til gengæld til jøderne i hele verden *den massoretiske* tekst til den hebraiske bibel og *Mishnah* (den mundtlige lov, som mod slutningen af det 2. årh. e.Kr. var blevet samlet af rabbineren Juda Fyrsten) og *Talmud* (der er sammensat af *Mishnah* og af *Gemara*, rabbinernes kommentarer til *Mishnah* fra tiden 200-500). Talmud er den kilde, hvoraf den jødiske lov udledes. For ortodokse jøder er den bindende for tro og livsførelse. Det er disse skrifter, der udgør grundlaget for den jødiske religion og livsform. Hvis jøderne i Palæstina havde været overladt til sig selv, var de sandsynligvis uddøet. Men der er altid strømmet jøder til fra andre lande. Der kom fromme jøder, som ønskede at tilbringe deres sidste år i bøn og studium i Det Hellige Land. Der kom fortvivlede landflygtige, der flygtede for at undgå nye forfølgelser. Efter at jøderne blev drevet ud af Spanien, blomstrede Galilæas jødiske samfund igen op og blev virksomt.
- De jøder, der rejste til Palæstina, tilhørte mange forskellige mennesketyper. De afveg fra hinanden i graden af deres religiøse ortodoksi, i de forskellige præg de bragte med sig fra deres respektive fødelande, og i deres stillingtagen til sociale og politiske spørgsmål. Alle

udviste stor vilje til at blive integreret i deres nye fædreland. Der var jøder, der havde forkastet religionens bogstav, men ofte bekendte sig til dens ånd. Mange havde i hjemlandet fået en akademisk uddannelse, som de ikke umiddelbart kunne bruge i Palæstina. Men så var de ivrige efter at påtage sig legemligt arbejde for at opbygge landet. Mellem disse typer var der alle afskygninger og kombinationer af tro og livsmål (*Israelsmissionen* 9/1925, 189-190).

- I Israel har der altid været en ortodoks jødedom med dens strenge overholdelse af loven. Den ønsker, at staten Israel skal være et teokrati, der forbyder kristen mission, og som på forskellige måder undertrykker Jesus-troende jøder. Disse ortodokse jøder, der hovedsagelig bor i Jerusalem og er opdraget i streng jødisk ortodoksi, lever deres liv ved grædemuren og ved Talmud-studier. Flere af dem er modstandere af staten Israels oprettelse, men de modtager gerne staten Israels diverse offentlige ydelser. De har en afvisende holdning over for kristendommen. Der er rabbinere og lægmænd, for hvem kun den jødiske religion er af vigtighed, og i hvis liv studiet af loven og de rituelle påbud er det vigtigste; de modtager den hjælp, der er samlet til dem af fromme jøder i andre lande, eller de lever – ligegyldige med hensyn til komfort – som de bedst kan af de usikre indtægtskilder, de råder over. I diasporaen var det religionen og dens traditioner, der holdt jøderne sammen. I Israel var i 1950'erne 20% af befolkningen religiøs, i Jerusalem var det dog 35%. Da sagde de religiøse: "Israel må bygges på Toraens grund, på dens love". De andre sagde: "Toraen må ikke kvæle dette land, når vi endelig har fået det" (*Israelsmissionen* 11/1951, 292-300). Det israelske overrabbinat udsendte i 1953 et opråb i Jerusalem, hvor de i skarpe vendinger fordømte kristen mission og kristne missionærer. Et par dage senere udsendte ministerpræsident David Ben Gurion (1886-1973) en erklæring, hvor han understregede, at regeringen gik ind for fuld religions- og meningsfrihed, og regeringen ville ikke tåle nogen som helst religiøs tvang. Derefter blev det oplyst, at de kristne i Israel af jødisk herkomst, som havde sluttet sig til den jøde-kristne alliance, betonedes deres nationale samhørighed med det jødiske folk og deres loyalitet mod staten Israel. De forsøgte at forene denne nationale holdning med deres kristne overbevisning, og de forsøgte derudover at pleje den hebraisk-jødiske karakter af den kristne gudstjeneste i Israel. De Jesus-troende jøder tog ikke afstand fra det jødiske folks opgave som folk, men ville have et "hebraisk Israel af kristen tro". De jødiske rabbinere så det som deres opgave at fremme og undervise i jødedommen både blandt børn og voksne, så jøderne ikke forlod jødedommen og antog kristendommen (*Israelsmissionen* 4/1953, 103-107). I spørgsmålet om religion og stat i Israel stod to fuldstændigt forskellige verdener over for hinanden: Den ortodokse tese: Toraens herredømme i Israel og den frisindede antitese: Absolut samvittighedsfrihed og radikal adskillelse af stat og religion (*Israelsmissionen* 10-11/1949, 213-216.255-258). Denne kamp har været udkæmpet i Palæstina blandt de indvandrede jøder før staten Israels oprettelse.
- I en artikel i Israelsmissionens blad i 1911 blev følgende oplyst: "Pastor de la Roi anslår – efter en omhyggelig undersøgelse – at tallet på de jødiske mænd og kvinder, der i de sidste 100 år er blevet døbt i de forskellige kirkesamfund til 224.000" (*Israelsmissionen* 9/1911, 143). I de mere end 100 år, der siden er forløbet, er jøder stadig kommet til tro på Jesus som

deres Messias (se Serner & Goldberg 2022). I samme årgang af bladet stilles spørgsmålet, om jødekristne yder en åndelig indsats i deres samtid? Der svares: I Europa bliver hver søndag evangeliet prædikeret fra mere end 600 prædikestole af omvendte jøder. I den engelske statskirke er der mindst 150 præster af jødisk fødsel og desuden et stort antal i de andre engelske kirkesamfund. London Selskabet for Kristendommens Udbredelse blandt jøderne har 92 kristne jøder blandt sine missionærer. Der er næppe noget af de større missionsselskaber, som ikke i det mindste har en omvendt jøde blandt sine missionærer. Jødekristne har til alle tider været med til at bringe hedningerne evangeliet, og mange har opnået store resultater (*Israelsmissionen* 11/1911, 175). I et andet nummer af bladet, nævnes navnet på en række jødekristne forskere, der har ydet et apologetisk forsvar for kristendommen (*Israelsmissionen* 9/1911, 144).

- Pastor Sloan, udsendt af den skotske kirkes Israelsmission til Tiberias, skildrede i et foredrag i 1936, hvilke udfordringer en jødemissionær stod over for i Palæstina. Resume af foredraget: 1. En stor del af de jøder, der rejser til Palæstina, er uvidende om Guds ord i GT og ved mere om de økonomiske læresætninger fremsat af Karl Marx (1818-1883). Dog er nogle fortrolige med Talmud og beder ved grædemuren. En jødemissionær skal både være fortrolig med Talmud og kunne tale apologetisk til sekulariserede jøder for at kunne forkynde evangeliet for dem. 2. Det politiske problem. I Palæstina har der boet arabere i århundreder, og de udgjorde i 1936 til trods for den store jødiske indvandring 75% af befolkningen. Håndteringen af denne situation er en udfordring for jødemissionæren. Han må vise, at i Kristus Jesus kommer det ikke an på at være jøde eller araber, for alle er i troen på Kristus én i Kristus. 3. Jøderne er rundt om i verden de allermest energiske fortalere for minoriteternes ret, men når de selv får majoriteten, viser de sig uvillige til at unde andre den ret, som de så ivrigt har krævet for sig selv. Dette ses klart i deres optræden over for den minoritet inden for deres eget folk, som har modtaget Jesus som deres Messias og frelser. De bliver udstødt fra folkefællesskabet og betragtes som overløbere og frafaldne. De anses ikke længere som tilhørende jødefolket. Zionstbevægelsens præsident N. Sokolow siger i sin bog *Hibbath Zion* (Kærlighed til Zion): "Når der er tale om den jødiske religion, gælder det, at den, der skifter religion, også bytter nationalitet, og den, der antager en anden tro, også går ind i et andet folk." Det er besynderligt, at en jøde, der tror at have fundet Messias i Jesus Kristus, ikke kan være en lige så god jøde som den, der endnu venter på, at Messias skal komme. Det er underligt, at mange jøder mener, at en Kristus-troende jøde ikke kan være et lige så godt medlem af sit folk som en, der fornægter Guds eksistens. Det er højst urimeligt, at en jøde, som tror på Kristus, stødes ud fra sit folk, medens en jøde, der ler ved tanken om en Gud og latterliggør sit folks gamle, hellige traditioner, alligevel regnes for et retsindigt medlem af dette folk. Men sådan er virkeligheden blandt jøderne. Det er let at forstå, at den jøde, der tror på Kristus som sin frelser, befinder sig i en vanskelig mellemstilling. Han elsker Kristus og elsker også sit folk, men hans folk mener, at det er umuligt at forene dette, at disse to ting udelukker hinanden. Pastor Sloan sluttede sit foredrag med at sige, at han nu havde nævnt nogle udfordringer, som jødemissionæren var stillet over for i Palæstina, og da fik man en følelse af hjælpeløshed, men han sagde til sidst, at forkyndte man evangeliet om frelse i Jesu navn, stod man under Guds rige løfter og velsignelse (*Israelsmissionen* 4/1936, 74-82; *Israelsmissionen* 5/1936, 105-110).
- I Jerusalem havde man dannet en lille menighed af døbt jøder. Selv sagde de, at "den gamle jødekristne gren af den apostoliske kirke skulle genoplives". Menigheden samledes hver søndag morgen til brødets brydelse (ApG 20,7), og den holdt også gudstjeneste på jødernes

sabbatsdag i overensstemmelse med, hvad apostlene havde gjort (*Israelsmissionen* 2/1926, 31). I Israelsmissionens blad blev også bragt artiklen: "Unionen af messianske jøder". I artiklen blev der informeret om, at der i Jerusalem kort før jul i 1951 var blevet holdt en konference, der havde til opgave at konstituere en messiansk kirke i Israel. Man nedsatte en komite på 12 personer, der skulle udarbejde love for en Union af Messias-troende jøder. Men uenighed i komiteen resulterede i, at unionen opløste sig selv. Artikelforfatteren vurderede, at tiden sikkert ikke endnu var kommet til at danne en hebraisk kirke i Israel. De kristne jøder i Israel var få, og de fleste var immigranter med forskellige sprog og kirkelige traditioner. En kirke kan ikke konstrueres kunstigt, men må vokse naturligt frem. Artiklen sluttede med ordene: "Vi, som arbejder og beder for Israels frelse, vi må bede om, at Gud her i Israels land må opvække åndsfulde mænd af Israels folk, der kan være med til at bringe evangeliet til folket, da vil der i sin tid opstå også en hebraisk kirke i Det Hellige Land. Men det må blive Guds værk og ikke menneskeværk" (*Israelsmissionen* 2/1952, 49-52; *Ordet & Israel* 2/1951, 11-13; *Ordet & Israel* 4/1952, 56-57). Det kan oplyses, at siden den artikel blev publiceret, er antallet af messianske jøder vokset betydeligt i Israel (Serner & Goldberg 2022). I Israelsmissionens blad bringes en artikel med titlen *Tilhærmelse mellem religionerne i Israel*. Artiklen redegør for, hvordan grupper af kristne og jøder mødtes til interkonfessionelle drøftelser. I artiklen står bl.a.: "Disse grupper tager skarpt afstand fra al missionsvirksomhed. Det er deres overbevisning, at mission efter gammeldags mønster ikke mere har sin berettigelse. En kristen verden, der mere eller mindre passivt var vidne til mere end 6 millioner jøders tilintetgørelse, kan ikke mere "omvendende" henvende sig til det jødiske folk, som om intet var hændt." Disse interkonfessionelle drøftelser synes ikke at have fået nogen varig betydning, bl.a. fordi romersk katolske kredse og ortodokse jøder var skeptiske til disse religionssamtaler (*Israelsmissionen* 5/1952, 132-135).

- Mange jøder søgte hjem. Samtidig var der jøder, der følte sig som et internationalt verdensfolk, præget af pengefolk og journalister. Denne internationale jødedom vil sikkert fortsat eksistere. Disse jøder har ofte af al kraft søgt at assimilere sig i deres fædreland. Men den internationale kulturjøde følte sig ofte svigtet af den sekulariserede, religionsløse stat, hvor han mente at kunne leve i frihed uden religiøse bånd på sig. Han havde troet, at nu var det ved at gå mod lysere tider. Nu havde de dog fået en plads mellem de andre, men så dukkede antisemitismen igen frem. Kulturjøden fandt så ofte sin frihed og sine menneskerettigheder forsvaret af kirken. Da begyndte jøder at tænke: Vi må bede og arbejde for, at kirken skal sejre i denne kamp om ægte frihed. Og deres syn på både kirke, kristendom og jødemission blev forandret under disse overvejelser. Nogle søgte tilbage til GT, men nogle har også taget det skridt at inddrage Jesus af Nazareth i rækken af deres store profeter, og dermed har opgøret mellem kristendom og jødedom og også missionens gerning blandt jøderne taget en ny drejning. Der er foregået en vending i en del af jødedommens stilling til Jesus Kristus. Den ældre Talmudjødens stilling til Jesus Kristus var blot at spytte efter navnet med spørgsmålet: Hvorfor den korsfæstede? Og i de unge jødebørns skoler blev de fyldt med hadefulde historier fra Talmud om Nazaræeren. Men der er på jødisk grund også blomstret en hel litteratur op om Jesu liv, hvor jødiske forskere på grundlag af kilderne har søgt at danne sig et retfærdigt billede af profeten fra Nazaret. Ofte er det gået sådan, at jøder begyndte at se på Jesus af Nazaret som jødedommens profet, en profet som de elskede og ærede. Men vel at mærke: kun som en profet mellem alle de andre profeter, der har gjort jødedommen til det, den er for disse mennesker: den ene store verdensreligion. Kristendommen blev for disse mennesker en strømning mellem de mange andre som farisæismen, den liberale jødedom m.m. – en strømning med sine fortrin og sine mangler. Man kan også i jødedommen tale om Jesus som

det ædleste skud på Israels åbenbaringstro, og Israel må høre ham og tage sig hans ord til hjerte. Samtidig må det slås fast, at denne nye åbenhed for Jesus som en stor profet endnu ikke har anerkendt ham som Guds Søn, verdens frelser og forsoner (*Israelsmissionen* 10.12/1936, 215-218.249-254; *Israelsmissionen* 1-2/1937, 12-14.27-32). Jøder udgiver bøger, der giver en positiv fremstilling af Jesus som menneske og en stor etisk lærer. Men de har ikke syn for, at Jesus er jødernes Messias, forsoner og frelser (*Israelsmissionen* 7-8/1937, 160-162). Samtidig fortæller flere også, at adskillige jødiske indvandrere ikke alene er blevet mere åbne over for religion, men også over for kristendommen. Enkelte jøder er kommet til tro på Jesus. Og assimilerede jøder, som under Hitler i Tyskland mistede assimilationens goder: Rigdom, ære og stilling, lyttede så til Ordet om Kristus, som det eneste, der har kraft og trøst (*Israelsmissionen* 9/1939, 189-191; *Israelsmissionen* 2-3/1941, 20-27.51-56). Samtidig bør man også bemærke, hvad den engelske jødemissionær H.L. Ellison udtalte i *Israelsmissionens* blad, at 95 % af jøderne i Europa var uden tro på nogen religion. Nogle gik til synagogen, fordi den symboliserede det nationale, men kun 5 % af dem havde en levende tro. De fleste af dem havde sat deres håb til zionismen. De var nationale og mente, at man ikke kunne være både zionist og kristen på samme tid. En zionistleder hævdede, at zionismen var dømt til undergang, fordi den manglede moralsk basis (*Israelsmissionen* 12/1948, 256-258).

- Inge Hofman-Bang, redaktør af *Israelsmissionens* blad, havde været på studieophold i Palæstina. Hun skrev en artikel i sit blad, der her bringes i referat: Flertallet af de unge indvandrede jøder syntes at være ret ligegyldige over for religion, og derfor var de heller ikke fanatiske modstandere af kristendommen. Det var nationalfølelsen inspireret af zionismen, der på mange måder gav deres liv indhold. De ønskede med flid og dygtighed at opbygge og genrejse jødernes gamle forsømte land. De viste ingen modstand mod *Israelsmissionærernes* arbejde, men heller ingen særlig interesse for at lytte til dem. Mange forskellige lande drev jødemission i Palæstina. De arbejdede som evangelister og med lægemission; de drev skoler, hospitaler og værksteder. Men i Palæstina var det gået som andre steder, at de døbte jøder ikke havde kunnet leve med slægts og venners vrede over deres kristne dåb. Derfor var de emigreret til USA. På den måde var de gået tabt for Palæstina. Hofman-Bang understregede, at det ville være godt, hvis der kunne etableres et fællesskab af jødekristerne til værn og støtte for de nydøbte og som et kristent centrum, hvorfra der kunne udgå påvirkning til Palæstinas jøder. Når man så på den store jødiske indvandring af dygtige jøder, burde der satses målrettet på at gøre Palæstina til et vigtigt område for jødemission. Det ville være gavnligt, hvis de forskellige landes jødemission fandt hinanden i et samarbejde, hvor de lagde en fælles strategi og så supplerede hinanden for at nå jøderne i Palæstina med evangeliet, både de der havde boet mange år i landet og de stadig nye indvandrere (*Israelsmissionen* 1/1924, 5-9).
- Mindst halvdelen af den indvandrede jødiske befolkning kom fra Østeuropa, resten andre steder fra. I Palæstina var der jøder fra Øst- og Vesteuropa, fra Asien og Amerika, der var orientalske jøder fra Persien/Iran og Irak. Nogle mener, at de indvandrede kurdiske jøder fra Persien/Iran var efterkommere af de forsvundne stammer fra Nordriget (*Israelsmissionen* 10/1951, 268-272). Der var universitetsmænd og – kvinder fra New York og Chicago. Der var jøder fra Yemen, små af skikkelse og med ædle, forfinede træk, dygtige håndværkere i sølv og elfenben eller gode arbejdere på gårdene. Der var landbrugseksperter fra kollegierne i Frankrig og fra landbrugsskolerne i Danmark, ingeniører fra Tyskland, forretningsfolk fra Holland der drev bankvirksomhed, fabrikanten og købmænd fra Polen og Rusland. Der var studenter og skribenter, læger og jurister, arkitekter og musikere, organisatorer og sociale arbejdere. Iblandt alle disse var nogle konservative af temperament, og nogle var over måde ivrige for sociale fremskridt. De, der var interesserede i politik, organiserede sig i et halvt

duzin forskellige partier, andre var ligegyldige; de, der var strengt religiøs ortodokse, udgjorde et mindretal, de, der var helt irreligiøse, udgjorde også et mindretal, og mængden lå derimellem; tre fjerdedele af befolkningen levede i byerne, den ene fjerdedel i agerbrugskolonierne (*Israelsmissionen* 9/1925, 189-190).

Oversigt over nogle tal om Palæstina fra forskellige kilder³

I 1880 var Palæstinas samlede befolkningstal på ca. 480.000. Heraf udgjorde det samlede antal arabere ca. 456.000, mens det samlede antal jøder var ca. 24.000, dvs. ca. 5% af befolkningen. (Chapman 1994, 21). På verdensplan var der i 1910 12-14 mio. jøder, heraf boede fem mio. i Rusland, men mange af dem udvandrede, ca. 100.000 om året til USA, hvor der boede ca. to mio. jøder. I Palæstina indvandrede hvert år en del jøder, så der i 1910 boede 100.000 af en samlet befolkning på 700.000 (*Israelsmissionen* 5/1910, 73-76). I 1914 var det jødiske samfund i Palæstina på godt 85.000 indbyggere med et forholdsvis solidt netværk af 43 landbrugskollektiver, bycentre og kommunale institutioner (Harslund 2014, 35). Ifølge *Times* havde den jødiske statistiker David Trietsch i 1920 offentliggjort en beregning over, hvor mange jøder der skulle være i verden, og han var kommet frem til tallet 15.430 mio. Der skulle være flest jøder i Polen og Ukraine med hver 3.3 mio. Dernæst fulgte USA med 3.1 mio. I Palæstina skulle der være 100.000 jøder (*Israelsmissionen* 4/1920, 87). I 1922 var der i Palæstina 757.182 indbyggere; deraf 590.890 muhamedanere; 83.794 jøder og 73.024 kristne. Siden 1922 har der ikke fundet nogen folketælling sted, men befolkningen i 1926 anslås til ca. 800.000, deraf 613.000 muhamedanere, 108.000 jøder og 75.000 kristne. (*Israelsmissionen* 1/1926, 11-13).

Palæstinas befolkning udgjorde efter folketællingen 19. november 1931 1.035.154 personer. Dermed skulle befolkningen på knapt ti år være vokset med ca. 25%. Befolkningen bestod af 759.952 muhamedanere, 175.006 jøder, 90.607 kristne og 9.589 af andre religioner (*Israelsmissionen* 7-8/1932, 164-165). Antallet af jøder, indvandrede til Palæstina i løbet af 1932 fra alle lande, udgjorde 8819 imod 2927 i 1931 (*Israelsmissionen* 6/1933, 137). I 1933 blev det anslået, at den jødiske befolkning i Palæstina var på ca. 200.000. I 1932-1933 var der sket en større indvandring af tyske jøder, og nogle af dem bragte kapital med sig. En del af de jødiske indvandrere var akademikere, som vanskeligt kunne bruge deres uddannelse i Palæstina og derfor måtte arbejde i landbrug eller industri (*Israelsmissionen* 10/1933, 217). I 1934 var indvandringen af jøder til Palæstina overordentlig stor; alene i første halvdel af 1934 var tallet mindst 15.000 (*Israelsmissionen* 1/1935, 9).

Ifølge *News* May-June 1934 indvandrede 124.702 jøder til Palæstina i årene 1923-1933, mens 26.083 udvandrede. I 1932 var indbyggertallet 1.035.821; deraf 759.712 muhamedanere; 91.398 kristne og 174.160 jøder. Landets befolkning som helhed var i det tiår vokset med 38%; heraf muhamedanerne med 28%, de kristne med 25% og jøderne med 108% (*Israelsmissionen* 7-8/1934, 167). I løbet af 1935 indvandrede 61.000-62.000 jøder til Palæstina (*Israelsmissionen* 2/1936, 38). Der var i 1936 ca. 400.000 jøder i Palæstina (*Israelsmissionen* 7-8/1936, 169). Ifølge den officielle opgivelse fra 1941 boede der i Palæstina 1.530.000, hvoraf 456.000 var jøder.

Siden England overtog mandatet i 1918 var befolkningen frem til 1946 steget fra 700.000 til 1.700.000. (*Israelsmissionen* 7-8/1946, 160-162). FN's statistik viste, at der i 1948 kun boede 26.000

³ Der kan være en vis uoverensstemmelse mellem de oplyste tal hentet fra forskellige kilder, ligesom jeg naturligvis ikke kan garantere rigtigheden af alle informationer.

arabere på israelsk område i Palæstina, mens 26.200 var flyttet bort. Siden 1.1.1948 var der indvandret 70.000 jøder til Palæstina, deraf 60.000 siden den israelske stats oprettelse (*Israelsmissionen* 11/1948, 237-238). Efter staten Israels oprettelse 14. maj 1948 var der på mindre end 28 måneder indvandret 460.000 jøder til Israel. Til sammenligning kan oplyses, at for de ca. 30 år under britisk styre var tallet 470.000. For tiden indtil 1953 er planlagt indvandring af 600.000 personer (*Ordet & Israel* særnummer dec.-jan. 1950-51, 25). 29. november 1950, på tre årsdagen for vedtagelsen af FN's delingsplan, der gav det formelle folkeretlige grundlag for, at staten Israel kunne blive oprettet, kom immigrant nr. 500.000 til Haifa (*Ordet & Israel* 2/1951, 15).

18. Palæstina under det engelske mandat (1922-1948)

Tyrkerne blev slået under 1. verdenskrig og drevet ud af Palæstina i 1918 af englænderne, franskmændene og araberne i fællesskab. Sejrherrerne afholdt en fredskonference i Versailles i 1919, hvor man afgjorde regionens fremtid. Mens Frankrig blev ansvarlig for Syrien, fik England overdraget ansvaret for Palæstina på de betingelser, der var fastlagt i mandatet, der trådte i kraft i 1922. Mandatets betingelser var følgende: "Mandat-magten er ansvarlig for, at landet gives de politiske, administrative og økonomiske betingelser, som vil sikre oprettelsen af et jødisk fædreland, som fastlagt i fortalen, og udviklingen af selvstyrende institutioner, og skal endvidere sikre de borgerlige og religiøse rettigheder for alle indbyggere i Palæstina, uanset race og religion" (Chapman 1994, 21).

Det var Folkeforbundet, der havde givet Storbritannien mandatet over Palæstina, indtil landets befolkning var modent til selvstyre, og i den forbindelse havde Storbritannien pligt til at aflægge beretning om sin administration af landet til verdensorganisationen (Arnheim & Levitan 2011, 107). Før England overtog mandatet over Palæstina, blev der med den engelske regerings billigelse og ledsaget af en repræsentant for denne i 1918 sendt en zionistisk kommission til Palæstina under den engelske zionistleder Weizmanns ledelse. Kommissionen skulle bedømme mulighederne for at skabe et jødisk nationalt hjem i landet i overensstemmelse med Balfour-deklarationen. Kort efter ankomsten til Jerusalem gav lederen af den engelske tilstedeværelse en officiel middag for kommissionens ledende mænd, de verdslige myndigheder og de gejstlige overhoveder for de mange forskellige religiøse samfund i Jerusalem. Han ønskede at give formanden for den zionistiske kommission lejlighed til at fremføre sine nationale hensigter og fremtidsmål. Weizmann understregede følgende i sin tale:

"Det er under stærk følelse af ansvar, at jeg taler. Jeg ønsker at tale om fred, harmoni og fælles arbejde mellem de samfund, der er repræsenteret her. På det sted, hvor vi nu står, stod mine forfædre for tyve århundreder siden. Fra dette sted udsendte de deres store budskab som brød kastet på vandene, og se, vandene bringer nu brødet tilbage til os, deres efterkommere.... Vor jødiske gerning i Palæstina for hundreder af år siden er ikke blevet glemt, og vor hengivenhed for Palæstina ned gennem tiderne har fundet anerkendelse. I sandhed, dette er ikke noget blot tilfælde; det var forudbestemt. Skønt født fjernt imod nord, er jeg ingen fremmed i Palæstina, og heller ingen af mine adspredte brødre er fremmede for det. Vore forfædre forsvarede helt modigt vor ret til dette dyrebare land, og først efter at være blevet overvældet af en grusommere, endnu mere blodig skæbne end den, der i disse tider har ramt Belgien og Armenien, først da måtte de give slip på den håndgribelige besiddelse af Palæstina. Men vore forfædre slap dog ikke deres krav derpå.

I stedet for landet Palæstina byggede de et åndeligt og intellektuelt Palæstina, som sejrrikt har modstået alle tænkelige fjenders anslag. Derfor kommer vi ikke til Palæstina, men vi kommer tilbage hertil – kommer tilbage for at knytte fortidens strålende traditioner sammen med fremtiden, så der atter kan dannes et højt

åndeligt og intellektuelt midtpunkt, hvorfra der måske kan udgå et nyt ord til en dødtæt verden. Dette er for mig den inderste mening med et nationalt hjem. Men et sådant midtpunkt må have virkelige støttepunkter, må have sine rødder i og drage sin kraft af Palæstinas jord. Vi zionister ønsker derfor at skabe forhold, hvorunder den moralske og nationale udvikling af de jøder, der frit har valgt at komme til Palæstina, kan blive muliggjort. Denne udvikling vil ikke og må ikke blive til skade for noget af de store samfund, der allerede findes i landet. Tværtimod vil den blive dem til gavn. Der er jord nok og plads nok i Palæstina for en befolkning mange gange større end den nuværende. Jødiske kolonister har vist, at selv under tyrkernes ødelæggende regimente har de kunnet forvandle øde steder til blomstrende landsbyer. Hvor meget mere kunne så ikke gøres under civiliserede forhold og under en retfærdig og fast styrelse. En sådan forvandlings velsignelse vil alle landets indbyggere blive delagtige i. Dette er, oprigtigt udtrykt, zionismens mål.

Jeg må højtideligt advare mod alle mistydninger og falske udlægninger. De skal ikke tro dem, der insinuerer, at jøderne efter krigen agter at tage den øverste politiske magt i Palæstina i deres egne hænder. Jeg kender alt for godt ansvaret og byrden ved at regere, og både jøder og arabere har nøje lagt mærke til Albaniens og Ruslands skæbne.

Selvstyre er en kompliceret videnskab, som ingen lærer på en dag. Der vil behøves lang læretid. Vi zionister ønsker, at den øverste politiske myndighed i Palæstina overdrages til en af de civiliserede, demokratiske magter, udvalgt til dette af nationernes liga. Vi ønsker, at denne magt skal have Palæstina betroet, indtil dets befolkning bliver i stand til at styre selv. Jeg ønsker at sige, at zionisterne ikke tror, det vil gavne Palæstina eller blive tålt i landet, hvis dette bliver gjort internationalt eller kommer under dobbelt højhed eller anden slags politisk flerherredømme. Palæstinas integritet kræver at have en retfærdig og god ansvarlig vogter, og kun en.... Vi zionister beder om lejlighed til fri national udfoldelse i Palæstina, og skal retfærdigheden ske fyldest, kan den fordring ikke vises tilbage. Vi ønsker at dyrke vort længe forsømte land efter moderne metoder og under et retfærdigt, økonomisk system, der kan undgå de sociale ulykker, som selv Europas fremskredne lande først nu er ved at frigøre sig for.

Vi zionister ønsker atter at gøre Palæstina til en kundskabernes og ideernes kilde ved at skabe et hebraisk universitet i Jerusalem, et stort intellektuelt centrum, åbent for alle folk, hvor de gamle sandheder fra profeternes dage vil finde udtryk i moderne form. I alt dette arbejde for oplysning og for fremme af agerbruget vil zionisterne ikke skade deres naboer i Palæstina. Tværtimod vil de hjælpe dem til et rigere og fyldigere liv. Jeg beder mine tilhørere ikke undervurdere den hjælp, jøderne kan yde. Fra hver krog af jordkloden, hvorhen vort folk er spredt, er deres øjne nu rettede mod Palæstina og på, hvad jøderne udretter der. Og Vestens jødiske sammenslutninger er ikke uden indflydelse i de forskellige nationers råd.

Jerusalem er for jøder en helligdom. Af den grund forstår jøder at respektere andre, for hvem Jerusalem er hellig. Vi ønsker ikke på nogen måde at gribe forstyrrende ind på de hellige steder, som muslimer og kristne drages til i ærefrygt. Vi zionister ønsker at leve i Palæstina i fred med alle på grundlag af gensidigt hensyn og gensidig respekt. Guds hånd hviler nu på Europas folk. Lad os alle forene os i bøn om, at den må hvile let" (*Israelsmissionen* 10/1918, 195-198).

Gennem sine mange kontakter med britiske embedsmænd og arabiske og jødiske kredse kom Weismann til den konklusion, at det jødiske samfund langt fra var modent til politisk selvstændighed. En længere periode under britisk overhøjhed skønnedes nødvendig, før en eventuel jødisk statsdannelse kunne komme på tale.

På de engelske zionisters årskonference 11.-12. maj 1919 indrømmede Weizmann, at bevægelsen havde visse problemer, idet der dels var nogle utålmodige jøder, som syntes, det gik for langsomt med indrejsetilladelser til Palæstina, og dels var der nogle nervøse palæstinensiske arabere, som frygtede for zionisternes indvandring (*Israelsmissionen* 7-8/1919, 165-167).

Den arabiske nationalfølelse

Det gunstige udfald af det arabiske oprør mod tyrkerne styrkede naturligt nok den arabiske selvfølelse efter de mange års tyrkisk undertrykkelse. Der voksede så kort sagt en arabisk nationalfølelse frem som en reaktion på Englands og Frankrigs mandatpolitik og de zionistiske aktiviteter i Palæstina, som

de arabiske ledere så som udslag af en ny form for imperialism – og måske også som trusler mod deres egne politiske ambitioner.

Som højkommissær for Palæstina indsatte England Sir Herbert Samuel (1870-1963), der var jøde og zionist. Han tog fat på den vanskelige opgave at fremme jødisk indvandring, bosætning og økonomisk, social og kulturel fremgang samtidig med, at han søgte at tilvejebringe et frugtbart samarbejde med de øvrige befolkningsgrupper i Palæstina. Men som jøde skulle han af hensyn til de arabiske palæstinensere passe på ikke at virke alt for prozionistisk.

Da Sir Herbert Samuel i sommeren 1925 havde styret Palæstina i fem år, sendte han en rapport til den engelske regering, som her bringes i uddrag:

”Den offentlige sikkerhed er gået frem. Lovløshedens ånd er ophørt. I den sidste tid har Palæstina været det fredeligste land i det nære Østen. Velstanden er gået frem, pengevæsenet er bragt i orden og bestikkelsen er blevet bekæmpet meget. Araberne er gået meget frem i ønsket om undervisning. Nu er der i Palæstina 314 regeringsskoler og mere end 400 andre skoler; alle de jødiske skoler er ikke-regeringsskoler.

Omtrent 2/3 af befolkningen er agerdyrkere, men dog er landet tyndt befolket, dårligt dyrket og skovløst. Udsendinge giver oplysning i landsbyerne om bedre agerbrugs-metoder, vejleder i frugtdyrkning og biavl og i, hvorledes de forskellige plager og farer bekæmpes, der kan true agerdyrkerne. Der er nu omkring 100 agerbrugskolonier. Før første verdenskrig var større industriforetagender så godt som ukendte. Efter krigens ophør er der grundlagt 150 industrielle virksomheder. Af alle Palæstinas embedsmænd er 855 kristne, 914 muhamedanere, 496 jødiske og 340 af landets embedsmænd er britiske. Der er blevet bygget 6713 nye huse. Siden 1922 har der ikke fundet nogen folketælling sted. Men befolkningen må anslås til ca. 806.000. Deraf 613.000 muhamedanere, 108.000 jøder og 75.000 kristne. Ved våbenstilstanden var antallet af jøder i landet 55.000. Befolkningen er vokset med omtrent 20% i de fem år” (*Israelsmissionen* 1/1926, 11-13).

Kort sagt magtede England ikke at styre udviklingen i Palæstina, hvilket også var en yderst vanskelig opgave. Det skyldtes, at den jødiske nationalfølelse og den arabiske nationalfølelse begge ønskede herredømmet i det samme land. I det følgende skal omtales nogle eksempler på disse problemer nævnt i Israelsmissionens blad:

”Angående de jødiske indvandreres forhold til araberne skrev den tyske pastor Schneller:

Om jøderne vedblivende vil kunne opholde sig i landet, kan ingen i øjeblikket sige. Der er bestandig en bitter strid imod dem fra arabernes side. Araberne har ejet landet i langt over tusind år og vil ikke lade sig fortrænge. Men man må sige, at heller ikke araberne er enige og holder ikke fast sammen. Kun de to højborge for muhamedanismen, byerne Hebron og Nablus, med det omkringliggende landskab er fast besluttet på for enhver pris at holde jøderne borte og igen fordrive dem fra landet. Men andre steder, navnlig på de frugtbare Jisreel- og Sarons-sletter, bliver der stadig solgt mere jord til jøderne. Men den, hvem et lands jord tilhører, han er til sidst Herre. Derfor er zionisternes løsen bestandig: Jord! Jord! Jord!” (*Israelsmissionen* 2/1934, 31-34).

Igen blev der berettet om blodige stridigheder mellem arabere og jøder. Lige siden den store jødiske indvandring, som støttede sig til Balfour-deklarationen om, at der i Palæstina skulle skabes et "nationalt hjem" for det jødiske folk, har det ulmet dernede. Denne gang begyndte det med overfald og mord fra arabisk side, det voksede til generalstrejke, og nu hører vi om morderiske baghold med bomber og stening, ildspåsættelser og ødelæggelser af de unge plantager. Jøderne, der sikkert med smerte ser det, de ved uhyre anstrengelser har bygget op, lægges øde, får det skudsmål fra engelsk side, at de under denne konflikt for det meste har udvist en beundringsværdig selvbeherskelse. Det er i almindelighed ikke den enkelte, jævne araber, der nærer fjendtlige følelser over for jøderne, det er

politikere, agitatorerne, der ophidser araberne, og primitiv som han er, lykkes det let (*Israelsmissionen* 6/1936, 133-134).

Op gennem tyverne og trediverne kom det til flere voldelige sammenstød mellem de arabiske samfund og de ankomende jødiske indvandrere. Urolighederne i det hellige land trak i langdrag, så en engelsk kommission skulle undersøge hele forholdet (*Israelsmissionen* 7-8/1936, 169). Resultatet blev nedsættelsen af Peel-kommissionen, som blev udnævnt 7. august 1936 og bestod af seks særligt sagkyndige under ledelse af den tidligere statssekretær for Indien, Lord Earl Peel. Kommissionen fik følgende mandat:

- At fastslå de underliggende årsager til de uroligheder, der brød ud i Palæstina i midten af april.
- At undersøge hvordan Palæstinamandatet implementeres i forhold til mandatmyndighedens forpligtelser over for henholdsvis araberne og jøderne.
- At fastslå om enten araberne eller jøderne har nogen legitime grunde til at klage over den måde, hvorpå mandatet er blevet eller bliver implementeret.
- Hvis kommissionen finder, at sådanne klagegrunde er velfunderede, da at udarbejde anbefalinger vedrørende deres fjernelse og forebyggelse af deres gentagelse (Harslund 2014, 103).

Striden mellem jøder og arabere har kostet 400 døde (heraf 38 engelske soldater, officerer og politibetjente), 87 jøder og 283 arabere; 1000 er blevet sårede. Den 18. jan. holdt den kgl. undersøgelseskommision i Palæstina sit sidste møde og er nu rejst tilbage til England for at overveje, hvad der kan gøres for at fremme et fredeligt samvær mellem jøder og arabere i landet (*Israelsmissionen* 1/1937, 37-38).

Dr. Weizmanns redegørelse i den engelske kommission. Han sagde til indledning, at jødespørgsmålet kunne bedst udtrykkes med ordene: Et folk uden hjemland. Så skildrede han, hvordan jøderne altid var i mindretal i de forskellige lande, og i det ene land efter det andet blev mødt af antisemitisme og derfor ikke kunne blive en integrerende del af de folk, hvor de boede. Der burde findes et sted i verden, hvor jøderne fik lov at leve og udfolde sig i overensstemmelse med deres væsen. I løbet af de 19 århundreder, der var forløbet siden Palæstina ophørte med at være en jødisk politisk enhed, havde der ikke været et århundrede, hvor jøderne ikke havde gjort forsøg på at vende tilbage. Da det jødiske samfund ophørte med at være en politisk enhed, medtog jøderne overalt, hvor de kom hen, Palæstina i hjerte og hjerne. De erstattede det materielle og politiske Palæstina med et åndeligt Palæstina, der ikke kunne ødelægges. Deres længsel fandt udtryk i en omfangsrig såvel verdslig som åndelig litteratur. Så ofte lejlighed gaves, søgte jøder til Palæstina. Byerne Jerusalem, Safed, Tiberias og Hebron blev betydelige lærdomscentre og voksede til samfund på omkring 20.000 indbyggere. Weizmann nævnte så, at Balfour-deklarationen var sidste led i en kæde af forsøg, som England havde gjort for at gavne jødernes sag. Han karakteriserede Balfour-deklarationen som et løfte til et gammelt folk, der var i nød, men der var rige jøder i England og USA, som modsatte sig Balfour-deklarationen. Det medførte, at den engelske regering ændrede deklarationens ordlyd. Weizmann sagde så, at Balfour-deklarationen betød: "Judæa for jøderne". Den var et "Magna Charta" for det jødiske folk. Den betød, at jøderne skulle have mulighed for at leve i Palæstina som "nation", mens "hjem" betød, at de ikke skulle være tvungne til at leve og lide i et fremmed land. Weizmann definerede "et jødisk nationalhjem" på følgende måde: "I Palæstina skulle skabes noget, der var lige

så jødisk, som England er engelsk". Weizmann understregede så, at jøderne ikke havde gjort noget, der havde været til skade for den ikke-jødiske befolkning. De jødiske indvandrere var kommet til Palæstina for at opbygge et nationalhjem for det jødiske folk, men samtidig havde de bragt Palæstina som helhed store fordele. Weizmann udfoldede så, hvordan Palæstina havde været forarmet og ødelagt af krig og 400 års vanrøgt. Det var indsamlede penge fra tusinder og atter tusinder af ofte fattige jøder i hele verden, som af idealistiske grunde havde givet for at genrejse det forarmede Palæstina. Den jord, som de engelske embedsmænd i 1919 havde sagt, at der var ikke noget at gøre ved den, havde de jødiske indvandrere forvandlet til god og frugtbar jord. Den jødiske befolkning i landet var vokset fra 55.000 ved 1. verdenskrigs afslutning til 400.000 i 1937. Weizmann redegjorde så for, hvordan engelske statsmænd og han selv efter Balfour-deklarationens offentliggørelse havde ført forhandlinger med arabiske ledere. Han havde selv ført forhandlinger med Emir Feisal, som resulterede i en overenskomst, hvor der blev fastsat grundregler for de almindeligste relationer mellem Palæstinas jøder og Palæstinas arabere (Harslund 2014, 284-286), og disse grundregler havde jøderne fulgt. Weizmann understregede, at hovedproblemet var, at der kun fandtes meget få arabere, som virkelig med fuld autoritet kunne tale i det arabiske folks navn. Weizmann betonedes, at de jødiske ledere ved enhver given lejlighed havde forsøgt at bringe araberne til forståelse af jødernes synspunkter og at opnå samarbejde med dem. Men jøderne var altid blevet afvist (*Israelsmissionen* 4-6/1937, 72-80.104-109.123-131).

Peel kommissionens rapport

Kommissionens rapport var det hidtil mest omfattende studie af Palæstinaproblemet. Den indledtes med et grundigt overblik over Palæstinas historie og jødernes og arabernes forbindelse med landet samt et overblik over jødedommens historie i diasporaen med en dyb og sympatisk forståelse af den zionistiske bevægelse og dens mål. Efter en grundig undersøgelse af britiske løfter til jøder og arabere under verdenskrigen og af mandatbetingelserne nåede kommissionen til den konklusion, at "det primære formål med mandatet ... er at fremme oprettelsen af det jødiske nationale hjem" (Harslund 2014, 103).

Et af de centrale stridspunkter mellem de to befolkningsgrupper var kontrollen over jorden, især de opdyrkelige dele af Palæstina. Herom skrev kommissionen bl.a.: "Den arabiske anklage, at jøderne har opnået for stor en andel af godt land, holder ikke. En stor del af de landområder, som nu er appelsinlunde, var sandklitter, sumpe eller uopdyrkede, da de blev købt.... der var på den tid, i det mindste for så vidt angår de tidligere handler, ringe vidnesbyrd om, at ejerne besad enten ressourcerne til eller færdigheden i at udnytte landet" (Harslund 2014, 104).

Kommissionen fandt, at det jødiske nationale hjem nu var en reel virksomhed, og at dets oprettelse havde været til fordel for araberne som helhed, men også at "forbedringen af den økonomiske situation i Palæstina med næsten matematisk præcision havde betydet forværring af den politiske situation." De underliggende årsager til urolighederne i 1936 fandtes derfor at være arabernes ønske om national uafhængighed og deres had til og frygt for etableringen af det jødiske nationale hjem, de samme årsager som havde ført til urolighederne tidligere.

"Det er umuligt at se det nationale hjem og ikke ønske det alt godt. Det har betydet så meget for lettelsen af ufortjent lidelse. Det udviser så megen energi og foretagsomhed og hengivenhed over for en fælles sag. På den anden side måtte de vanskeligheder, det nationale hjem står overfor, ikke undervurderes, og det må

indrømmes, at situationen i Palæstina er gået i hårdknude". Der er derfor behov for en drastisk løsning: "Vi kan ikke i Palæstina som det er nu, både imødekomme det arabiske krav om selvstyre og sikre oprettelsen af det jødiske nationale hjem. Sygdommen er så rodfæstet, at det eneste håb om en kur er en kirurgisk operation" (Harslund 2014, 104).

Operationen bestod i en deling af landet i en arabisk og en jødisk stat, mens Jerusalem og Betlehem med en korridor ud til havet ved Jaffa samt Nazaret skulle forblive under britisk mandat (*Israelsmissionen* 7-8-9/1938, 161-166.187-191; *Israelsmissionen* 10/1938, 213-215; *Israelsmissionen* 10/1939, 215-223; Harslund 2014, 102-104).

Delingsplanen fik en blandet modtagelse, hvor de arabiske ledere sagde nej bortset fra en enkelt, og jøderne var delt. Nogle jøder gik ind for delingsplanen, fordi den betød, at England for første gang officielt gik ind for oprettelsen af en jødisk stat i Palæstina, selv om den ville blive meget mindre, end man havde håbet og regnet med. Det sidste var efter modstandernes opfattelse netop svagheden ved planen: Hvis den blev realiseret, ville man være afskåret fra jødisk bosættelse i store dele af det gamle hjemland.

Kort efter offentliggørelsen af Peel-kommissionens rapport erklærede den 20. zionistkongres i august 1937 delingsplanen for uacceptabel i den foreliggende form, og man pålagde zionistledelsen at forhandle om de præcise vilkår for oprettelsen af en jødisk stat. Man foreslog også indkaldelse af en konference om delingsplanen med såvel jødisk som arabisk deltagelse (Harslund 2014, 104-105).

Redaktør af *Israelsmissionens* blad Hofman-Bang skrev følgende:

"Nu er tiden inde, da jøder, arabere og englændere samles i London for at prøve at finde en udvej ud af den elendighed, hvori Palæstina befinder sig. Jødiske og arabiske ønsker med hensyn til landets fremtid har stået hårdt imod hinanden. De mest yderliggående jøder ville have en jødisk stat – ikke alene omfattende det egentlige Palæstina, men også Transjordanien. De mest yderliggående arabere ville have den jødiske indvandring absolut standset og et uafhængigt Palæstina erklæret. Mellem disse to yderpunkter gør forskellige standpunkter sig gældende.

Blandt de mest besindige var vel nok det, der hævdedes af bl.a. den tidligere højkommissær i Palæstina jøden Herbert Samuel: Jøder har en naturlig ret til at indvandre i Palæstina, men arabisk nationalisme har også sin ret. Altså må parterne komme til forståelse med hinanden. Lad det nuværende antals-forhold mellem de to folk blive opretholdt, så at der årligt kun indvandrer lige så mange jøder, som den arabiske befolkning er vokset. Så vil den arabiske angst for at blive et mindretal forsvinde. I løbet af 10 eller 20 år er vel sagtens de arabiske "Forenede Stater" dannet, og da vil det arabiske rige være så stort i forhold til Palæstina, at araberne rimeligvis selv vil ønske en øget jødisk indvandring. Vi må jo huske, hvor mange materielle fordele, jødernes indvandring fører med sig.

Noget roligere er der i landet i den sidste tid; men tilsyneladende står de to parter ellers stadig stejlt på deres krav. Araberne holder fast ved, at den jødiske befolknings antal ikke yderligere må vokse, så at jøderne en dag kan blive i flertal. Landet er deres, siger de, og skal vedblive at være det. Jøderne står lige så ubetinget på deres: Ifølge Balfour-løftet har vi krav på indvandring i Palæstina. Den må frit fortsættes, så længe der er optagelsesmuligheder til stede i landet. Og England står mellem de to stridende parter og kan ikke gøre fuld ret mod den ene uden at forse sig mod den anden. I sandhed et svært, svært problem" (*Israelsmissionen* 2/1939, 40-41).

Regeringen i London ønskede at gennemføre Peel-kommissionens forslag og nedsatte derfor en ny kommission – Woodhead-kommissionen efter dens leder Sir John Woodhead – som skulle udarbejde forslag til grænser mellem den foreslåede jødiske og arabiske stat. Den skulle også fremlægge forslag til, hvordan delingen af landet og udviklingen af de to nye stater kunne iværksættes. Kommissionen afgav sin rapport 19. oktober 1938. Dens medlemmer var imidlertid så uenige, at de ikke var i stand til at fremlægge et samlet forslag. Regeringen drog derefter den konklusion, at en deling af Palæstina

var uigennemførlig. Den inviterede i stedet begge sider i konflikten til en "rundbordskonference" i London i begyndelsen af 1939 som foreslået af zionistkongressen. På den arabiske side deltog såvel lokale nationalister som repræsentanter for en række arabiske stater. Det gik imidlertid galt fra begyndelsen, idet araberne nægtede at sidde ved samme bord som jøderne, så der i realiteten var tale om to separate "konferencer" med briterne som mellemmand. Mens den jødiske delegation var indstillet på at gå i realitetsforhandlinger om en bilæggelse af stridighederne, var den arabiske delegation ubøjelig. Forhandlingerne udviklede sig hurtigt til en march på stedet, og konferencen endte uden resultat i marts 1939 (Harslund 2014, 106).

19. FN's delingsplan (1947)

I 1947 meddelte den britiske regering, at man agtede at opgive mandatet over Palæstina og overdrage Palæstina-problemet til De Forenede Nationer (FN, Folkeforbundets afløser). Den officielle anmodning herom kom den 25. feb., og den 2. april anmodede England om indkaldelse af et særligt møde i FN's Generalforsamling med det ene formål at udpege et udvalg, som efter fornødne undersøgelser i Palæstina skulle forelægge forslag til løsning af Palæstina-problemet for den ordinære efterårssamling. Mødet i Generalforsamlingen varede fra den 28. april til den 15. maj 1947, hvor man nedsatte et undersøgelsesudvalg, UNSCOP (United Nations Special Committee on Palestine) bestående af repræsentanter fra 11 medlemslande. Ingen af stormagterne eller andre lande med særlige interesser i Palæstina var repræsenteret i udvalget. Palæstina-udvalget afleverede sin rapport den 31. aug. umiddelbart før Generalforsamlingens begyndelse. Udvalgets medlemmer var enige om, at det britiske mandat måtte bringes til afslutning så hurtigt som muligt og landet opnå selvstændighed, men udvalget var ikke enig om, hvilken løsning man skulle anbefale Generalforsamlingen. Et mindretal på tre medlemmer gik ind for en enhedsstat baseret på en føderal ordning med et vist selvstyre for henholdsvis den jødiske og den arabiske befolkningsgruppe. Flertallet anbefalede en deling af området i en jødisk og en arabisk stat med Jerusalem som en "international zone" under formynderskab af FN og med en økonomisk union mellem de to stater og FN-zonen. Flertallet havde udarbejdet en detaljeret plan vedrørende oprettelsen af de to separate stater bestående af følgende punkter:

- En jødisk stat omfattende 52% af landet og befolket med 497.000 arabere og 498.000 jøder.
- En arabisk stat omfattende de resterende 48% af landet og med 725.000 arabere og 10.000 jøder.

Inden delingsplanen kom til afstemning i Generalforsamlingen udfoldede repræsentanter for zionistbevægelsen en intensiv lobbyvirksomhed blandt lederne af en lang række lande for at sikre det nødvendige flertal ved afstemningen i Generalforsamlingen (Arnheim & Levitan 2011, 110-113.139-142). Delingsplanen blev vedtaget på FN's generalforsamling 29.11.1947 med det nødvendige 2/3 flertal, idet man samtidig oprettede en fem-nationers kommission, som skulle sikre, at delingsplanen blev ført ud i livet, og som reelt skulle fungere som et overgangsstyre, indtil de to nye stater kunne stå på egne ben.

Mens jøderne i Palæstina accepterede planen, blev den blankt afvist af de palæstinensiske arabere. Mens de arabiske stater var stærke modstandere af delingsplanen, som medførte oprettelsen af staten Israel, udtrykte Sovjetunionen i FN fra begyndelsen af Palæstina-debatten sympati for de jødiske ofre

for nazismen og talte for jødisk selvbestemmelse. Sovjetunionens standpunkt var, at hvis der ikke kunne blive enighed om mindretallets forslag om en enhedsstat baseret på en føderal ordning med et vist selvstyre for henholdsvis den jødiske og den arabiske befolkningsgruppe, måtte der foretages en deling af Palæstina i en jødisk og en arabisk palæstinensisk stat. Resultatet blev, at USA med Vesten og Sovjetunionen sammen med østbloklandene med tilslutning fra lande i den tredje verden sikrede det nødvendige flertal i FN for delingsplanen og dermed det formelle folkeretlige grundlag for, at staten Israel kunne blive oprettet (Arnheim & Levitan 2011, 110-113.133-136.139-142.144-161).

Den fem-nationers kommission, som skulle føre delingsplanen ud i livet, havde ingen mulighed for at løse opgaven primært, fordi de arabiske palæstinensere og alle arabstaterne totalt afviste enhver forhandling om at realisere den delingsplan, som FN havde vedtaget. FN var kort sagt magtesløs og formåede ikke at gennemføre den delingsplan, der var blevet vedtaget med stort flertal. I Palæstina udbrød der borgerkrigslignende tilstande mellem de to befolkningsgrupper jøderne og araberne. Da begyndte flere lande at vakle i deres støtte til delingsplanen og overveje nye forhandlinger til løsning af problemerne i Palæstina. I den situation påbegyndte repræsentanter for zionistbevægelsen en ny storstilet lobbyvirksomhed for at fastholde støtten til delingsplanen, der var det formelle folkeretlige fundament for at kunne oprette staten Israel.

20. Grundlæggelsen af staten Israel (1948)

Med henblik på overtagelsen af alle officielle beføjelser efter briternes bortrejse oprettede de jødiske ledere i begyndelsen af april 1948 et provisorisk nationalråd på 37 medlemmer og en provisorisk administration på 13 medlemmer, som umiddelbart efter statens oprettelse ville få status af henholdsvis provisorisk lovgivende forsamling og provisorisk regering, indtil det første frie valg kunne finde sted. David Ben Gurion blev formand for den provisoriske administration og Chaim Weismann for den provisoriske lovgivende forsamling. Desuden fik et udvalg på fem medlemmer til opgave at udarbejde et udkast til Israels uafhængighedserklæring og forslag til den nye stats navn.

Da det britiske mandat ophørte 14. maj 1948, oplæste den provisoriske regeringsleder David Ben Gurion, stående under et stort portræt af Theodor Herzl i Tel Avivs museum foran en række særligt indbudte gæster repræsenterende forskellige dele af det jødiske samfund, den nye stat Israels uafhængighedserklæring og regeringens dekret om de praktiske og juridiske forhold i forbindelse med overtagelsen af al myndighed fra mandatregeringen, og Weizmann hejste Davidsflaget. Den korte højtidelighed afsluttedes med, at rabbi Fischmann spontant udtalte den traditionelle jødiske velsignelse: "Velsignet være Du, Herre vor Gud, Universets Konge, som har holdt os i live og bevaret os og sat os i stand til at nå frem til dette øjeblik"(Harslund 2014, 199).

Araberne havde ingen planer om at oprette den arabiske stat, som det blev krævet i FN's delingsplan, og de var besluttet på at udslette den nye jødiske stat. Således blev Israel kun få timer efter sin fødsel angrebet af arabiske styrker fra Jordan, Syrien, Egypten, Libanon og Irak. Under kampene, der fulgte de næste syv måneder, besejrede jødiske styrker ved en suveræn krigsledelse de arabiske hære og erobrede store landområder mod nord (Galilæa) og syd (Negev), som ifølge delingsplanen skulle have udgjort en del af den arabiske stat. Jerusalem blev delt, idet den gamle, muromkransede bydel med dens hellige steder kom på arabiske hænder, mens jøderne satte sig på Vest-Jerusalem. Ved våbenhvilen i januar 1949 havde Israel erobret 77% af landet, dvs. 1/3 mere end man ville have haft, hvis araberne havde accepteret FN-planen. Området ved Vestbredden, inklusive

Øst-Jerusalem, der skulle have været en del af den arabiske stat, blev annekteret af Jordan (Chapman 1994, 22-24; Arnheim & Levitan 2011, 107-186; Harslund 2014, 182-200).

Som afslutning på staten Israels oprettelse vil jeg bringe en artikel fra Israelsmissionens blad:

”Israels tre mirakler

For nylig fejredes Israels fjerde selvstændighedsår. Det giver anledning til en kort oversigt over, hvad der er opnået eller ikke opnået i de fire år. På kreditsiden kan man opstille tre ting.

For det første har Israel i løbet af de fire år dannet en normalt fungerende stat, en stat, som ikke alene kan sidestilles med de arabiske nabolande – det ville være en tvivlsom compliment – men med allerede konsoliderede mindre stater. At danne en stat er ikke nogen let opgave, navnlig ikke en stat, som skabes ud af ingenting, af et med englændernes viden og vilje efterladt kaos for i sidste øjeblik at forhindre statens tilblivelse. Men det største under er, at staten er blevet skabt af jøder, som i 2000 år ikke har haft nogen praktisk erfaring i at styre en stat.

En anden vigtig post på kreditsiden er, at Israel har ført og vundet en første krig. Da det pludselig stod over for nødvendigheden af at føre krig mod en stor arabisk overmagt, udviklede det så store organisatoriske, administrative og strategiske færdigheder, som ingen havde kunnet vente. At have vundet denne krig under de svære omstændigheder er et af de store under i verdenshistorien.

Moralsk storhed

At denne unge stat, som endnu ikke er konsolideret, og som befinder sig midt i en krig, har åbnet portene for at slippe 800.000 jøder ind, må betegnes som økonomisk vanvid, men samtidig var det en handling af så moralsk storhed, at der ikke findes noget tilsvarende i historien. Men Israel havde at vælge mellem en moralsk og en økonomisk bankerot. Ikke at åbne landets porte for de jøder, for hvem Israel var den eneste redning, ville have betydet moralsk bankerot for Israel, og derfor valgte det uden at betænke sig en eventuel finansiell krise. Israel havde haft ret til at unde sig et par års pusterum, før det satte sin masseimmigration i gang. Men dette havde sikkert truet hundredtusinder af jødernes fysiske og moralske eksistens, for senere havde de sikkert ikke haft mulighed for at udvandre” (*Israelsmissionen* 7-8/1952, 201-202).

Konklusion

Det er fremstillingen i GT, at det var Gud, som ved at kalde Abraham og lede ham og en række andre personer både skabte det israelitiske folk eller jøderne og ledte folket ind i det forjættede land under Josvas ledelse. GT's fremstilling af jødernes historie viser også, at når folket fulgte Guds forordninger og vejledninger, blev det velsignet og havde fremgang. Når folket omvendt var ulydigt mod Guds ord, kom det i ulykke. Nordriget endte med at blive opløst og Sydriget Juda kom i fangenskab i Babylon, hvor det ved Guds indgriben blev udfriet.

Efter Jesu tid endte jøderne i diasporaen. Samtidig har vi en række løfter i GT om, at Gud vil føre sit adspredte folk tilbage til Palæstina. Så fremstod den meget lidt religiøse Theodor Herzl, der skabte zionismen, som blev den drivkraft, der fik overordentlig mange jøder til at vende hjem fra diasporaen til Palæstina. Det var zionistlederen Weizmann, der fik udvirket Balfour-deklarationen, der lovede jøderne et hjemland i Palæstina. Før og under 2. verdenskrig skabtes af Hitler og andre en forfærdelig antisemitisme, der medførte drab på mange millioner jøder. Det skabte en skyldfølelse i mange lande og et ønske om at give jøderne et hjemland i Palæstina. Denne nye politiske situation blev udnyttet behændigt af zionistlederne til at skabe flertal i det nyoprettede FN for vedtagelsen af den delingsplan, der udgjorde det folkeretlige fundament for, at staten Israel kunne oprettes. Netop var staten Israel oprettet, så gik alle de arabiske lande i krig mod Israel for at fjerne staten fra landkortet og drive alle jøder ud i Middelhavet. Den krig vandt Israel på mirakuløs måde ved en suveræn krigsledelse.

Litteraturliste

- Andersen, Ole. 1997. "Staten Israel: En profetisk misforståelse" i *Ordet og Israel* nr. 2,11-14.
- Arnheim, Arthur. 2015. *Truet minoritet søger beskyttelse*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Arnheim, Arthur & D. Levitan. 2011: *Politik, diplomati og den hjælpende hånd*. København: Museum Tusculanum.
- Bach, Tine. 2003. *Mellem drøm og dilemma. Dansk zionisme 100 år*.
- Chapman, Colin. 1994. *Kløfternes land*. Valby: Unitas.
- Christensen, T. & S. Göransson. 1969. *Kyrkohistoria* 1. Stockholm: Svenska Bokförlaget.
- Dalsten, Jan. 2001. "De første jøder i Danmark" i *Ordet og Israel* 1-3/2001,11-12.14-16.9-10.
- Det Gamle Testamentes Apokryfe Bøger*. 1998. København: Det Danske Bibelselskab. Fork. GT-Apokryfer 1998.
- Gudme, Peter de Hemmer. 1934. *Fra Nebukadnesar til Hitler. Et rids af Zionismens Historie*.
- Hagerup. 1952. *Konversations Leksikon*, bd. 9. København: Hagerup.
- Harslund, Søren. 2014. *Israel. Kampen for staten*. Ordet & Israel.
- Herzl: 1896/1955. *Der Judenstaat* oversat af Inger Gudmundsen, med forord af David Ben-Gurion.
- Israelsmissionens blad* udgivet af Israelsmissionen siden 1905; fork. *Israelsmissionen*. Fra 1963 skiftede bladet navn til *Israel og evangeliet*. Fra 1970 skiftede bladet navn til *Evangeliet og den jødiske verden*. I 1991 skiftede man både navn og format til *Israelsmissionens Avis*. I 2015 skiftede bladet navn til *Evangeliet og den jødiske verden. Israelsmissionens magasin*; fork. *Israelsmissionens magasin*. I 2023 fik bladet navnet *Shalom*.
- Kaiser-Hansen, Vibeke. 2022. *Jødernes Danmarkshistorie – i provinsen*. København: Gad.
- Keller, Werner. 1968. *Spredt blandt folkeslagene*. Bind I: Jødernes Vej fra Judæa til Europa. København: Fremad.
- Kofoed, Jens Bruun. 2023. Personlig korrespondance med Jens Bruun Kofoed.
- Lausten, Martin Schwarz. 2007. *Jødesympati og jødehad i folkekirken*. København: Anis.
- Leuner, H.D. 1963. *Hvad er jødedom?* Skjern: Ordet og Israel.
- Lewisohn, Ludwig. 1955. *Theodor Herzl*. New York: The World Publishing Company.
- Lohses *Store Bibelleksikon*, bd. II. 1999. Fredericia: Lohse.

- Mc Fall, Leslie. 2010. "The Chronology of Saul and David", *Journal of the Evangelical Theological Society*, volume 53, 475-533.
- Melchior, Marcus. 1970. *En mindebog*. Vinderup: Thaning & Appel.
- Noraberg, Tarje. 2003. *Eliezer Ben Jehuda*. Hillerød: LogosMedia.
- Ordet og Israels blad* er udgivet af Ordet og Israel siden december 1950. Kaldes fra september 2018 *Magasinet Ordet og Israel*; fork. *Ordet og Israel*.
- Otzen, Benedikt. 1998. *Kommentar til De Apokryfe Bøger*. København: Det Danske Bibelselskab.
- Roswall, Samuel. 1992. *Den lange vej – fra Israels historie*. Hillerød: Dansk Luthersk.
- Serner, David & Alexander Goldberg. 2022. *Jesus-believing Israelis. Exploring Messianic Fellowships*. Jerusalem: Caspari Center.
- Torm, Axel. 1990. *Israelsmission og Israels mission*. Århus: OKAY-BOG.
- Vang, Carsten. 2023. *Når sten og potteskår fortæller*. Fredericia: Kolon.